

36. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2023. április 18-20.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar

Huszita betörési kísérletek a Magyar Királyságba 1422-1427 között

Jelige: *Ad Dei gloriam!*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2023. január 10.

2023.

Tartalom

1.	Bevezetés.....	2
2.	Historiográfiai áttekintés	3
3.	Kutatásmódszertan	5
4.	Előzmények	6
5.	Magyar külkapcsolatok 1422–1427 között	8
6.	A huszita betörések eseménytörténete.....	12
7.	A huszita seregek létszáma.....	17
8.	A magyar seregek létszáma	19
8.1.	A létszámszámítás módszere és a résztvevők kategorizálása	19
8.2.	A morvaországi magyar sereg az 1422-es betörés idején.....	22
8.3.	A magyar sereg létszáma és résztvevői az 1423-as betöréskor	23
8.4.	Az 1425-ös huszita támadást kivédő erők mérete	25
8.5.	Az 1426-os inváziót megelőző magyar véderők	27
8.6.	Részösszegzés.....	28
9.	A magyar seregek finanszírozása és utánpótlása.....	29
9.1.	A magyar sereg finanszírozása	29
9.2.	Az utánpótlás kérdése	34
10.	Összegzés	35
11.	Forrásjegyzék	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
12.	Bibliográfia.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

1. Bevezetés

Jelen dolgozat – ami az 1422–1427 közzé eső magyarországi huszita betöréseket hivatott bemutatni – egy többéves kutatás eredménye. Az utóbbi egy évig elsősorban Luxemburgi Zsigmond magyar (1387–1437) és német király (1410/11–1437) husziták ellen vezetett támadó hadjárait ölelte fel 1420–1424 között.¹ A kutatási eredményeimet követően egyre nagyobb szükségét láttam mind időben, mind térben kibővíteni a témát, ezért a korábbiakhoz csatlakozva a husziták 1422 és 1427 közé eső, a Magyar Királyság északnyugati vármegyéit célzó betöréseit kezdtem vizsgálni.

Szembesülnöm kellett a problémával, hogy a magyar történetírás igen keveset foglalkozott a huszita hadjáratokkal általában véve, a korai betörési kísérletekre pedig ez halmozottan igaz: még Tóth-Szabó Pál is – aki több, mint 100 évvel ezelőtt mintegy 350 oldalban foglalkozott a cseh-huszita háborúkkal – épp csak 5-6 oldalban említi művében ezeket a próbálkozásokat.² A témával való foglalkozás szükségessége így tehát adott.

Témaválasztásomat három tényező indokolja. Egyrészt, az 1422–1427 közötti huszita hadjáratok célja és eredménye is eltér az 1428 utániakhoz képest, így azt, mint a magyar-huszita háborúk külön szakaszát értelmezhetjük. Másrészt a történészek (Bánlaky (Breit) József, Tóth-Szabó Pál) korábban vagy a kezdeti évek támadásait (1420–1424), vagy az 1428 utáni eseményeket (Nagyszombat [ma: Trnava, Szlovákia] 1428-as elfoglalása,³ huzamosabb huszita jelenléte 1428–1433 között Pozsony, Nyitra, Trencsén vármegyékben stb.)⁴ tárgyalja bővebben, míg az 1422–1427 közötti időszakban történt határmenti összecsapások és huszita betörési kísérletek alig kapnak hangsúlyt. Harmadrészt, a témakör felső határa nem 1428 lett, hogy a Zsigmondkori oklevéltár XV. – vagyis az 1428-as évről szóló – kötete csak 2022 decemberének végén jelent meg.

Elsősorban 21. századi trendnek tekinthető, hogy a hazai történészek (B. Szabó János, Veszprémy László, Tóth Dominik) egyre több figyelmet szentelnek azokra a keresztes hadjáratoknak, melyek nem a Szentföldre irányultak, hanem éppenséggel Közép- vagy Kelet-Európát célozták meg, adott esetben pogányok vagy éppen eretnekek ellen. A tudományos közegben tehát az igény is megvan arra, hogy többek között ez a téma is feldolgozásra kerüljön,

¹ C. Tóth 2009. 20., 70–71.

² Tóth-Szabó 1917. 84–89.

³ Tóth-Szabó 1917. 91.

⁴ Tóth-Szabó 1917. 116–117.

bevonva az utóbbi 100 év hazai és nemzetközi irodalmának legújabb eredményeit⁵ és az elérhető primer forrásokat – a korábbiaknál magasabb számban – a hazai és a külföldi levéltárakból.

Pályamunkám célja a husziták elleni védekezés létszámi és minőségi paramétereinek meghatározása. Az eseménytörténeten túl a szemben álló felek katonai erejét becsültem meg, valamint a betörések helyszínéül szolgáló északnyugati vármegyék védelmének térbeli bemutatásáról, szerepéről és hatásáról lesz szó.

A kutatás kezdetén több hipotézist állítottam fel, amiket igyekszem alátámasztani vagy megcáfolni:

- A magyar hadsereg képes volt felvenni a harcot a huszita harcmodort alkalmazó támadók ellenében.
- A husziták jelentős számuk ellenére sem tudtak maradandó sikereket elérni.
- A husziták célja elsősorban nem a rablás, hanem a terület feltérképezése volt.

2. Historiográfiai áttekintés

A forrásokat és szakirodalmakat 5 nyelven jegyezték le, illetve a modern technikának és a digitalizációnak köszönhetően jóval nagyobb mennyiségben voltak a külföldi források elérhetők számomra –, továbbra sem beszélhetünk teljes forrásfeldolgozásról. A cseh oklevelek digitalizációja elmaradott – a 19–21. században elég sok forráskiadvány készült, ezek közül azonban kevés tartalmaz teljes átiratot, többségében fordítás, vagy regesztagyűjtemény –, az általam vizsgált időszakot nem öleli fel, ezért a teljes német, cseh és egyéb külföldön fellelhető korabeli okleveleket vizsgálata és feldolgozása egyelőre csak a terveim között szerepel.

Az elsődleges forrásokat tekintve elsődlegesen a *Zsigmondkori Oklevéltár* megfelelő kötetei (IX–XIV.) alapján vizsgáltam meg az eredeti okleveleket a *Collectio Diplomatica Hungarica* oldalon. Ezen felül használtam a cseh (*Fontes rerum Bohemicarum V. kötet* – például Brezovai Lőrinc *Historia Hussitica* c. munkájának részleteit), az osztrák (*Fontes rerum Austriacarum II. kötet* részletei – például a *Tractatus de origine Hussitarum*), illetve a német oklevéltárak (*Regesta Imperii XI/3. kötet*) vonatkozó köteteit.⁶ A hazai vonatkozó oklevelek mindegyikét (mintegy 200 oklevelet) megtekintettem, míg a külföldiek (további bő 80 oklevél)

⁵ Például Petr Čornej Jan Žižkáról szóló monográfiája, amiben többek között František Palacký tévedéseit korrigálja, összegyűjtve a legfontosabb szakmunkákat és forrásokat.

⁶ Ld. *Forrásjegyzék*; FRB V. 330.; FRA II. 327.

csak egy részét tudtam digitalizált vagy átirított/fordított formában vizsgálni, a többségének csak a regesztáit sikerült megtekintennem. Az oklevelek 10%-át német nyelven, a többit latinul írták.

Az elsődleges források közé tartoznak a kortársnak tekinthető krónikák és emlékiratok: a Skorka Renáta által magyar nyelvre fordított *Eberhard Windecke emlékiratai* mellett Brezovai Lőrinc (Laurentius de Brezova/Vavřinec z Březové) *Chronicon* című krónikájának⁷ szemelvényeit használtam fel. Ez utóbbiból egy ausztrál kutató, Thomas A. Fudge által közölt angol fordítást használtam. Természetesen ezek eredetijét is tervezem megvizsgálni. A hasonló témájú kutatásának köszönhetően az angol kivonat a huszita háborúkra releváns szövegrészeket sokszor teljes szöveggel tartalmazza.

A másodlagos források, vagyis maguk a szakirodalmi munkák szintén többnyelvűek, ráadásul néhány elég régen, a 19-20. században keltek, vagy nem feltétlen nevezhetők recensnek. Ennek ellenére a lehető legtöbbet összegyűjtöttem és igyekeztem felhasználni pályamunkám során, így kizárva az esetleges információvesztés lehetőségét.

A haza munkák közül a legjelentősebb természetesen a Tóth-Szabó Pál készítette *A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon* monográfia. 1917 óta viszont igen sok forrás vált elérhetővé, amiket a szerző nem dolgozhatott fel, így a lejegyzett adatok nem minden esetben relevánsak. További nehézség, hogy a jelen dolgozat témájául szolgáló időszakot Tóth-Szabó felületesen érintette, máshová helyezve a súlypontot munkájában. Ez olyan szempontból pozitívum, hogy pályamunkám adatai gyakorlatilag új eredménynek számítanak, azonban hátulütője is egyben, mivel hazai szakirodalomban nem ellenőrizhető,⁸ hogy okfejtéseim mennyiben relevánsak. Ezt követően Mályusz Elemér 1984-es Zsigmond monográfiája (*Zsigmond király uralma Magyarországon*) ennél is kevesebbet, egy bekezdést szánt erre a magyar történelem ezen fejezetére. A többi hazai szakmunka – például Veszprémy László *Zsigmond és a husziták küzdelmének első éve. A hadvezér és diplomata konfliktusa* vagy B. Szabó János *A huszita hadviselés hatása és adaptációja Kelet-Közép-Európában* c. tanulmányaik –⁹ általánosan a huszita háborúk hadseregszervezeti vagy politikai hátteréről értekeznek, specifikusan az 1422–1427 közé tehető támadási kísérletekre nem térnek ki, csak bizonyos részeit segítenek értelmezni.

⁷ Horváth 2018. 252-252.; Fudge 2020.

⁸ Tóth-Szabó Pál óta egyedül Varga Imre foglalkozott a klasszikus értelemben vett hadtörténeti megközelítéssel szakdolgozatában, ő is csak az első hadjáratról írt (1420). Ezt a munkát azonban nem találtam publikált formában sehol, így az egyetemi archívumból kértem ki a szakdolgozatot a szerző és az egyetem engedélyével. A későbbi hivatkozás(ok)ban az oldalszámok is eszerint a tagolás szerint lesznek értendők.

⁹ Veszprémy 2014.; B. Szabó 2014.

František Palacký *A huszitizmus története* című munkája, a 19. század közepén készült nagymonográfia igen nagy részletességgel közli az eseményeket, azonban többször is téved, illetve – jegyzetek hiányában – nem ismerjük az egyes adatok forrásait, úgyhogy önmagában nem alkalmazható.¹⁰ Fontosak még Thomas A. Fudge munkái a kiemelendők, például a *The crusades against heretics in Bohemia, 1418–1427 sources and documents for the Hussite crusades* című válogatott forráskiadványa. Hasonló fontossággal bírnak a cseh szakmunkák. Petr Elbel, Jan Libor, Petr Čornej mind-mind neves kortárs cseh középkorászok, akik az utóbbi néhány évben is több munkát publikáltak a huszita háborúk témakörében. A cseh nyelvet egyelőre nem ismerem megfelelően, így a feldolgozásához szótárra és egy anyanyelvi lektorra volt szükségem.

Egyéb hazai és idegennyelvű szakmunkát és forrást is felhasználtam, amik nem annyira a huszita háborúkhöz, sokkal inkább a korabeli hadi logisztikához és hadászathoz kötődnek. Bár szervesen nem kapcsolódnak a témához, a dolgozat fő irányát mégis ezek határozzák meg. Ezen munkák a sereg létszámának számításáról, vezetéséről és élelmezéséről értekeznek bővebben, mely szempontok jelen pályamunkának is fontos szegmensét képezik. A kortárs középkori hadtörténetírás fő célja ugyanis nem az eseménytörténet újra fogalmazása, hanem a seregek létszámának, résztvevőinek vizsgálata, a hadvezetés által hozott katonai döntések meghatározása, illetve a hadjáratok mögött rejlő katonai logisztika kiemelése, mint a hadjárat menetét befolyásoló tényező. A huszita hadjáratokat ugyanis még senki sem vizsgálta ilyen szempontból, tehát abszolút értékteremtő és nem -korrigáló kutatásról beszélhetünk.

3. Kutatásmódszertan

A kutatás kezdeti fázisát a hazai és külföldi oklevelek és egyéb primer narratív források (Eberhard Windecke: *Denkwürdigkeiten*) vizsgálata jelentette. Ezt követi a sereg létszámának meghatározása. Kiemelném, hogy ezek a létszámok becslések, amiket modellszámítás alapján határoztam meg. A késő középkori magyar hadtörténet legnagyobb részében is csak így tudunk egy hozzávetőlegesen becsült hadsereg méretet megadni. A kortárs hazai történészek – mint C. Tóth Norbert, Bárány Attila stb. – is hasonló módszerek alapján, legfeljebb eltérő számítási alappal és forrásanyaggal jutnak eredményre, ezért hiteles, részletes létszámadatokat tartalmazó leírások vagy emlékiratok hiányában én is ezt a módszer fogom használni.

¹⁰ Berkes 2017. 9.

Elsősorban a perhasztó, adományozó, zálogoló vagy hadoszlást tartalmazó okleveleket, illetve a hadparancsokat és diplomáciai feljegyzéseket gyűjtöttem ki, amikből később a hadjáratokon résztvevőket és erőiket fogom megbecsülni.¹¹ A perhasztó, adományozó oklevelek fontosságát a középkori magyar források hiányossága adja: a perhasztó oklevelek – ahogy arra nevük is utal – hadjáratok előtt vagy alatt kelnek, esetenként tartalmazva, hogy a pereskedő felek közül valaki(k) a hadjáratban vesz(nek) részt; az adományozó oklevelek szintén hasonló tartalommal bírnak, olykor a kedvezményezett harctéri sikereit is tartalmazzák. Az ezekből nyert információknak köszönhetően össze lehet állítani egy listát a hadjáraton résztvevő személyekről, sőt, néhány esetben az általuk vezetett bandérium méret is megismerhetjük. Ezek tehát alapvetően közvetett információkat tartalmaznak. Ezzel szemben a hadparancsokat, hadoszlást tartalmazó oklevelek közvetlen információval szolgálnak a sereg hollétéről, állapotáról, esetleg méretéről. A zálogoló oklevelek fontosságát az adja, hogy ezen keresztül megismerhetjük a magyar király többletbevételeit, ezáltal modellszámítást alkalmazva szintén következtetni tudunk a hadsereg méretére.

Végül összehasonlítom a korábbi és kortárs történészek munkáival a saját eredményeimet és komparatív módszert alkalmazva szintézist fogalmazok meg.

4. Előzmények

A Cseh Királyság belpolitikai problémái már 1415-ben elkezdődtek, miután Husz Jánost a konstanzi zsinaton máglyahalálra ítélték és kivégezték.¹² A már korábban is meglévő konfliktus a katolikusok és a reformerek (a továbbiakban husziták) között egyre csak mélyült, ami lokális konfliktusokban, katolikus papok elleni atrocitásokban csúcsosodott ki leginkább.¹³ Tovább mélyítette a problémát, hogy Husz halálával a huszitizmus több ágra szakadt, így a huszitáknak belső konfliktusuk is akadt, amely igazából az 1434-es lipany-i csatáig folyamatosan fennállt.¹⁴

Az 1419-ben elhunyt IV. Vencel cseh király, Luxemburgi Zsigmond bátyja, ráadásul törvényes fiúutód nélkül, így a már 1396-ban vikáriusnak kinevezett Zsigmond volt az egyedüli törvényes örököse a cseh trónnak.¹⁵ Bár még Vencel életében felelőssé tették Zsigmondot Husz

¹¹ Elsősorban a *Decreta Regni Hungariae* katonai tervezete alapján.

¹² Tóth-Szabó 1917. 37–38.

¹³ Tóth-Szabó 1917. 49–50.

¹⁴ Čornej 2019. 31–32.; Čornej szerint a radikálisok megjelenése még Husz életében történt, azonban elhanyagolható számban, inkább csak a későbbi széthúzás előrevetítése miatt érdekes.

¹⁵ Mályusz 1984. 48.

haláláért, a mártír követőinek radikálisabb részét leszámítva a husziták többsége (például a prágaiak, vagy a huszita nemesek, az ún. *kelyhesek*) is elismerték igényét a trónra, bár próbálták feltételekhez kötni azt.¹⁶

Az 1420. március 15-én, Boroszlóban meghirdetett birodalmi és keresztes hadjárat¹⁷ azonban egyértelművé tette, hogy Zsigmond feltétel nélkül akar a trónra lépni. Emellett a konstanzi zsinaton megakadályozott nyugati egyházszakadást követő imázsából adódóan nem is egyezkedhetett az eretnekekkel, a háború tehát elkerülhetetlennek tűnt.¹⁸ Az 1420–1422 közötti keresztes hadjáratok azonban – az alkalmi részsikerek ellenére – végül kudarcba fulladtak: nemhogy a huszitizmust nem sikerült elfojtani, de Jan Žižka vezetésével a kezdeti gócpontokból kiindulva – Prága, Tábor, Plzen és Kutná Hora – uralmuk alá vonták a Cseh-medencét, ezzel biztosítva egy aránylag stabil hátországot a vallási mozgalom követőinek.¹⁹

A Magyar Királyság külpolitikai szempontból elég súlyos helyzetben volt a huszita háborúk kezdetén. 1418-ben kiújultak a háborúk Velencével, melynek során a velenceiek sorra foglalták el a Zsigmondhoz hű dalmát városokat.²⁰ A legutolsót, Trau éppen 1420 nyarán,²¹ mikor a husziták elleni első keresztes hadjárat zajlott. Zsigmond még 1419-ben parancsba adta Marcali Dénes szlavón bánnak, hogy vonuljon a *terra fermára* és védje meg a megmaradt, Magyarországhoz hű városokat, azonban Marcali közbelépése ellenére azok a következő évben megadták magukat Velencének.²² Bár békét nem kötött a két fél – sőt, az 1420-as években folytatódik a konfliktus, ahogy azt a későbbiekben még részletesen tárgyalni fogom –, Dalmácia ezután már nem került Zsigmond kezére.

A magyar-török konfliktusok is kiújultak 1417-ben. Az 1402-ben Ankaránál vereséget szenvedő I. Bajezid szultán halálát követően a fiai polgárháborút robbantottak ki a trónutódlás miatt. Végül az újonnan hatalomra jutó I. Mohamed szultán zárta le a polgárháborút az Oszmán Birodalomban, csapatai pedig 1417-ben elfoglalták Szörényvárat, amivel lyuk keletkezett a kiépülőfélben lévő déli végvárrendszeren.²³ Az Ozorai Pipo vezetésével 1419 őszén indított hadjárat során, egy rövid ostrommal sikerült Szörényvárat visszafoglalnia a magyar seregnek,²⁴

¹⁶ Windecke 98–101. A feltétel az volt, hogy Zsigmond elfogadja a négy prágai cikkelyt.

¹⁷ UB I. 1873. 22.; FRB V. 406.; Brezovai Lőrinc szerint a prágaiak egyenesen „végső apokalipszisnek” („Apokalipsi ultimo”) gondolták a keresztes hadjáratokat, legalábbis a saját helyzetükre érte.; Fudge 2002.

¹⁸ Veszprémy 2014. 445.; Lásd még: Varga 2022. 8.

¹⁹ Varga 2022. 41–42.; Lásd még: Tóth-Szabó 1917. 69.; C. Tóth 2008. 84.

²⁰ ZsO VII. reg. 1023–1024.

²¹ ZsO VII. reg. 1750.

²² ZsO VII. reg. 991.

²³ Varga 2021. 362.

²⁴ Engel–C. Tóth 2005. 105.; Zsigmond 1419. november 12-én már Szörényvárból keltezi leveleit, tehát legkésőbb előző nap, november 11-én sikerült elfoglalni a várat.

azonban a török támadások újra indulásával az 1420-as években egyre inkább magára vonta a Cseh Királyságban vereségeket halmozó Zsigmond figyelmét.²⁵

Az 1400-as években kezdődő német lovagrendi–lengyel konfliktust – ami az 1410-es grünwaldi csatában csúcsosodott ki – a szembenálló felek az 1411-es thorni békében igyekeztek megoldani.²⁶ A békét követően azonban megmaradt néhány területvita a Lengyel Királyság és a Német Lovagrend között, ami kezdetben újabb katonai konfliktust eredményezett, később, 1419-ben azonban diplomáciai konfliktussá mérséklődött.²⁷ Ekkor Michael Kűchmeister német lovagrendi nagymester és II. Ulászló lengyel király felkérték Zsigmondot, hogy legyen békebíró a két fél között.²⁸ II. Ulászló lengyel királynak és Vitold litván nagyfejedelemnek azonban csalódnia kellett: Zsigmond a vele szövetséges Német Lovagrend javára ítélt előnyösebben, aminek eredményeképp a lengyel uralkodó elhidegült a magyar királytól.²⁹ Ez az 1420-as évek során egyre inkább romlott, 1422-ben majdnem háborúig fajult a helyzet, ugyanis Zsigmond már kihirdette az általános királyi rendeletre való perhalasztást és a nemesi felkelést,³⁰ amit végül sikerült tárgyalásos úton megoldani.³¹ Ennek ellenére a lengyelek segítségére nem lehetett számítani a husziták ellen, állandósult a hűvös viszony a két fél között.

Összességében elmondható, hogy a Magyar Királyság szempontjából a huszita konfliktus egy „másodrangú” probléma volt a győztes Velence és az aktivizálódó, agresszív Oszmán Birodalom mellett. A husziták elleni kezdeti vereségek, illetve az 1420–1427 között a Magyar Királyságot, vagy annak valamely vazallus államot többször (1420, 1421, 1423, 1424, 1427)³² megtámadó törökök miatt a magyar külpolitika súlypontja egyre inkább a Balkán irányába fókuszálódott. Ez döntő tényező lehetett abban, hogy a husziták elérhették és fenyegették a Magyar Királyság határait.

5. Magyar külkapcsolatok 1422–1427 között

A dolgozat fő részét megelőzően érdemes röviden bemutatni azt, hogy a magyar hadseregnek milyen kihívásokkal kellett megbirkóznia a husziták mellett.

²⁵ C. Tóth 2009. 85.

²⁶ Pósan 2019. 214-215.

²⁷ Pósan 2019. 246-247.

²⁸ ZsO VII. reg. 918.

²⁹ ZsO VII. reg. 1303.

³⁰ DL 54242; ZsO IX. reg. 54242.

³¹ DF 288999; ZsO X. reg. 329. Egy több helyszínen, például Késmárkon és Kassán is folyó tárgyalássorozaton megegyezett Zsigmond és II. Ulászló, hogy a lublói békét megerősítve békét kötnek.

³² C. Tóth 2008. 84-85.; Bárány et al. 2015. 33-35.

A déli határok mentén török haderő 1421–1424 között szinten évente betörték a Magyar Királyság területére, elsősorban az al-dunai és a szász területeket célozva.³³ 1423-ban török támadásra kerül érte Havasalföldet és Erdélyt, ugyanis egy 1424. június 12-én kelt oklevélben Zsigmond a korábbi török és huszita pusztításokra³⁴ válaszul hadjáratot hirdet mindkét ellensége ellen.³⁵ Bár még ez év őszén Zsigmond békét kötött II. Muráddal,³⁶ Windecke szerint 1424 végén a törökök elűzték Dan havasalföldi vajdát, helyébe pedig Radut helyezték,³⁷ ami egyértelműen a béke megszegésének számított.³⁸ El is indult 1425-ben a hadjárat, melynek célja Dan hatalmának restaurációja volt Havasalföldön, ami sikerrel is zárult.³⁹ Egy 1425. október 20-án kelt ragusai oklevél szerint a két irányból támadó magyar sereg Ozorai Pipo temesi ispán és Csáki Miklós erdélyi vajda nemcsak Radut győzte le, hanem egy kisebb török sereget is legyőzött Havasalföldön.⁴⁰ Az 1426-os hadjárat alkalmával Zsigmond pártján stabilizált Havasalföldön keresztül 1428-ig nem indult török támadás.⁴¹ A magyar hadvezetésre nézve tragédia, hogy nem sokkal később, 1426 végén Ozorai Pipo elhunyt.⁴² Az 1427-ben szintén elhalálozó Lazarevics István szerb despota helyére – Zsigmond beleegyezésével – Brankovics György került, aki elődje korábbi egyezségének megfelelően 16 várat – köztük Nándorfehérvárat – átadott Zsigmondnak. Galambóc várnagya azonban titokban az átadás előtt a törökök kezére játszotta a várat, ami gyakorlatilag *casus belli* lett a következő évi, 1428-as galambóci hadjáratra nézve.⁴³

A Magyar Királyság területét kevésbé érintő, de diplomáciai szempontból legalább olyan fontos diplomáciai színtér volt Észak-Itália. Filippo Maria Visconti milánói herceggel szemben fellépő Velencei Köztársaság – Dalmácia elfoglalásával és Tommaso Mocenigo dózse 1423-ban bekövetkezett halálával – egyre agresszívebben támadta a Milánói Hercegség befolyása alá tartozó területeket.⁴⁴ Az 1420-as évek közepén Isztriából és Friaulból igen komoly területeket foglalt el, közvetlenül fenyegetve ezáltal a hasonlóan kibővülő milánói

³³ Bánlaky 1935.

³⁴ Az oklevél azt nem említi, hogy mely területeket érintették a támadások.

³⁵ DL 79893; ZsO XI. reg. 661.

³⁶ Windecke 138–139.

³⁷ Windecke 152–153.

³⁸ Dan vajda Zsigmond magyar király vazallusa volt, így Havasalföld megtámadása közvetve vagy közvetlenül, de a Zsigmonddal megkötött béke megsértése volt. Feltételezésem szerint a békekötés előkészítése egy figyelemelterelés volt Havasalföld török hűbére való helyezésére, elaltatva a magyarok gyanakvását.

³⁹ Windecke 157.; Kevésbé érthető Murád döntése, mivel a békét is azért kötötte, hogy a kis-ázsiai ellenfeleit legyőzze. Lehetséges, hogy Radu afféle hallgatóságos támogatást kapott és magánakcióba kezdve üzte el Dant némi török segítséggel, bár erről a forrásokban nem olvashatunk. DF 290398; ZsO XII. reg. 1144.

⁴⁰ DF 290398; ZsO XII. reg. 1144.

⁴¹ Windecke 379. Skorka Renáta 605-ös jegyzete.

⁴² C. Tóth 2009. 85-88.

⁴³ C. Tóth 2009. 88.

⁴⁴ Bánlaky 1935.

érdekszférát.⁴⁵ Alig vette át Francesco Foscari elődjétől a dózsei címet, máris a törökök elleni szövetséget tervezgette, legalábbis Raguza 1423-ban többször is azt üzent Zsigmondnak, hogy velencei követek igyekeznek felvenni a kapcsolatot II. Muráddal.⁴⁶ A lépés egyszerű logikán alapult: amíg a magyarok elfoglaltak a huszitákkal és a törökökkel, addig nem tudnak segíteni a Milánói Hercegségnek Velence ellen. Ez eredményre is vezetett, 1427. október 12-én a milánói sereg vereséget szenvedett a velenceiektől.⁴⁷ Annak ellenére, hogy Zsigmond már 1425-ben szövetségre lépett követek útján Filippo Maria Viscontival,⁴⁸ az ígért magyar sereg majd csak az 1430-as évekre érkezett meg Itáliába.⁴⁹ Az 1428-ban fegyverszünetre kényszerült Visconti ettől függetlenül nem pártolt el Zsigmondtól, hiszen az egyetlen személy volt, aki az észak-itáliai ambícióiban segítheti.⁵⁰

A lengyel-magyar viszony 1422 után a korábbiaktól eltérően sokat mérséklődött. Miután az 1422-ben küszöbön álló lengyelek elleni háború elmaradt,⁵¹ 1423 tavaszán egy tárgyalássorozaton Zsigmond és II. Ulászló rendezték az nézeteltérésüket – ami abból adódott, hogy 1422-ben Korybut Zsigmond litván herceg, Vitold litván nagyfejedelem unokaöccse elfogadta a husziták által kínált cseh királyi címet; ezt a lépést Luxemburgi Zsigmond II. Ulászlóénak tudta be, ezért akart háborút indítani 1422 őszén – és megújították a lublói békét.⁵² 1424-ben a béke jegyében Zsigmond és felesége, Cillei Borbála magyar királyné részt vettek II. Ulászló negyedik felesége, Holszańska Zsófia királynévá koronázásán.⁵³ 1424-ben mind V. Márton pápa,⁵⁴ mind Zsigmond levélben kért segítséget Ulászlótól a husziták ellen,⁵⁵ ez azonban nem történt meg.⁵⁶ Az ezt követő években a lengyel-magyar diplomácia közel hiányos, hivatalos frázisokból, leginkább egymás egészsége iránti érdeklődésből állt.⁵⁷ A jövőbeni pozitív viszony előjeleként – az 1420-as esethez hasonlóan – II. Ulászló lengyel király

⁴⁵ Bánaky 1935.; Lásd még: C. Tóth 2009. 84.

⁴⁶ DF 290390; ZsO X. reg. 285.; A velenceiek II. Tvrtko bosnyák király támogatását is igyekeztek elnyerni.

⁴⁷ Bánaky 1935.

⁴⁸ ZsO XII. reg. 513. (Valójában az 513. regeszta utáni *-gal jelölt bejegyzés.); ZsO XII. reg. 893.; Zsigmond célja a lombard korona megszerzése, amivel Itália királyává vált volna. Ez a lépés szükséges volt ahhoz, hogy császárrá koronázzák.

⁴⁹ Bánaky 1935.; Érdekesség, hogy 1426–1427-es évek során többször is sürgeti Visconti herceg Zsigmondot, hogy küldje az ígért segítséget, aminek a száma folyamatosan növekedett: kezdetben még „csak” 5000 főről volt szó, rövidesen azonban ez a szám 8-10 000 főre növekedett. Ld.: ZsO XIV. reg. 918a.; ZsO XIII. reg. 984.

⁵⁰ Bánaky 1935.; Lásd még: ZsO XIV. reg. 1071.; Ebben az oklevélben Filippo Maria Visconti szó szerint számonkéri Zsigmondot, hogy miért nem küldte a többször megígért segítséget.

⁵¹ Fejér X/6. 1844. reg. 555.

⁵² C. Tóth 2014. 350–351.; Az 1412-ben megkötött lublói béke leglényegesebb pontja az volt, hogy Zsigmond magyar király és II. Ulászló lengyel király nemcsak békét kötnek, hanem háború esetére szövetségesekként lépnek fel a másik oldalán. Lásd még: RI XI/3. 76-77.

⁵³ C. Tóth 2014. 352–353.

⁵⁴ DF 290699; ZsO XI. reg. 135.

⁵⁵ ZsO XI. reg. 409.

⁵⁶ Tóth-Szabó 1917. 79.

⁵⁷ ZsO XIII. reg. 318.; UB I. 1873. 441.; ZsO XIV. reg. 336.

Zsigmondot kérte, hogy küldjön követeket a Lengyel Királyság és a Német Lovagrend közti határvitában.⁵⁸ Emellett Ulászló diplomáciai úton igyekezett 1426 tavaszán Sándor moldvai vajdát kényszeríteni Zsigmond király és Dan havasalföldi vajda törökellenes hadjáratának támogatására.⁵⁹ Természetesen a gesztusértéken túl ez a kapcsolat inkább nevezhető békés egymás mellett élésnek, de a korábbi viszonyhoz mérten a lengyel-magyar viszony nagy mértékben javult. A megbékéléssel megszűnt a lehetősége annak, hogy a husziták szereznek egy támogatót, ami a Magyar Királyság akkor helyzetét figyelembe igen nehéz helyzetbe sodorta volna Zsigmondot.

Mindezek mellett Zsigmondnak számolnia kellett a Német-római Birodalmon belüli problémákkal, amelyek gyakorlatilag 1420-tól kezdve folyamatosan szaporodtak. Már 1410-ben sem támogatták annyian – bár 3 választófejedelemmel megválasztatta magát –, mint Jodok morva örgrófit, azonban annak halálával (1411 januárja) sikerült végleg megszerezni a német királyi címet.⁶⁰ A konstanzi zsinatot követően ráadásul olyan magas presztízst épített ki magának, hogy a vele nem szimpatizáló birodalmi vezetők sem léphettek fel ellene. Ezt az 1420–1422 közötti husziták elleni vereségek – 1420 nyarán Prága sikertelen ostroma, majd 1420. november 1-jén Vyšehradnál,⁶¹ 1422. január 8-án Havlíčkův Brodnál⁶² elszenvedett vereségek – gyakorlatilag lerombolták. A husziták elleni inaktivitás⁶³ mellett ez olyan példákban is kimerült, mint például a Zsigmond által 1422. július 1-re, Regensburgba meghirdetett birodalmi gyűlés helyszínét a birodalmi rendek Nürnbergre módosították, és Zsigmondnak kellett végül Nürnbergbe mennie, ha tárgyalni akart a német rendekkel.⁶⁴ Természetesen Zsigmond királyi címét ez nem ingatta meg, ugyanis a huszita veszély megoldását senki sem akarta magára vállalni, ráadásul Zsigmondot támogatta veje, Habsburg Albert osztrák herceg⁶⁵ és Paul von Rusdorf német lovagrendi nagymester.⁶⁶ Ennek ellenére a Német-római Birodalmon belül Zsigmond presztízse visszaesett a konstanzi zsinat előtti helyzetbe, ahonnan a harmincas évek közepéig nem is tudott kilábalni.

Összességében elmondható, hogy a Magyar Királyság külpolitikai helyzete 1422–1427 között stabilabbnak tekinthető, mint a huszita háborúk kitörésekor. Megszűnt a Velencei

⁵⁸ DF 289000; ZsO XIV. reg. 468.; Az oklevélben nincs megemlítve, hogy mely területekről van szó.

⁵⁹ ZsO XIII. reg. 577.

⁶⁰ C. Tóth 2009. 70–71.

⁶¹ Varga 2022.; Tóth-Szabó 1917. 62.

⁶² Tóth-Szabó 1917. 68.

⁶³ Windecke 157. A nürnbergi birodalmi gyűlés által elrendelt hadjáratra összesen 300 lándzsa gyűlt össze a meissenai Freibergben és Chamban, a hadjáratot lefűjták.

⁶⁴ Windecke 120–122.

⁶⁵ Tóth-Szabó 1917. 66.

⁶⁶ Pósn 2019. 251–252.

Köztársaság elleni közvetlen háború, lassú konszolidáció jellemezte a lengyel-magyar viszonyt, illetve a török elleni védekezés is alapvetően működőképesnek nevezhető. A Viscontival való szövetségekötésnek nem volt különösebb megvalósult fogantatja, így a magyar hadvezetésnek „csak” a huszita és a török elleni kétfrontos háborúra kellett koncentrálnia.

6. A huszita betörések eseménytörténete

Ahogy arról Palacký is ír, az 1422–1424 közötti időszakról nagyon kevés írott forrás áll rendelkezésünkre,⁶⁷ ami esetünkben hatványozottan igaz a magyar területekre irányuló támadásokra.

1422. január 8-án Zsigmond serege vereséget szenvedett Havlíčkův Brodnál (a magyar köznyelvi változata Németbród),⁶⁸ aminek hatására a magyar sereg befolyási övezete Morvaország keleti részére korlátozódott. Ezt követően azonban igen kevés információnk van a háború további menetéről.

Az mindenesetre biztos, hogy a morva területeket a királpárti csehek és morvák mellett a magyarok is védelmezték, egy 1422. december 2-án, Pozsonyban kelt oklevél szerint Stiborici Stibor nyitrai ispánt bízta meg Zsigmond azzal, hogy 135 lándzsával⁶⁹ védje az őrizetére bízott Wezele (ma: Veselí nad Moravou, Csehország), Bzdench (ma: Bzenec, Csehország) és Pwhlo várakat,⁷⁰ ezzel lefedve a Morva-völgyének alsó folyását, vagyis a Morva Őrgrófság és a magyar Királyság határának körülbelül felét.⁷¹ A célja valószínűleg az volt, hogy elzárja a Magyar Királyságba vezető utat, afféle határon túli előretolt bástyájaként működött a magyarországi, Nyitra vármegyei Szakolcának. Ezzel a három várral, illetve az ekkor még magyar kézen lévő Uherský Ostroh-val⁷² gyakorlatilag elzárták a Brnóból a Magyar

⁶⁷ Palacký 1984. 417.

⁶⁸ Fudge 2002. 141-142.

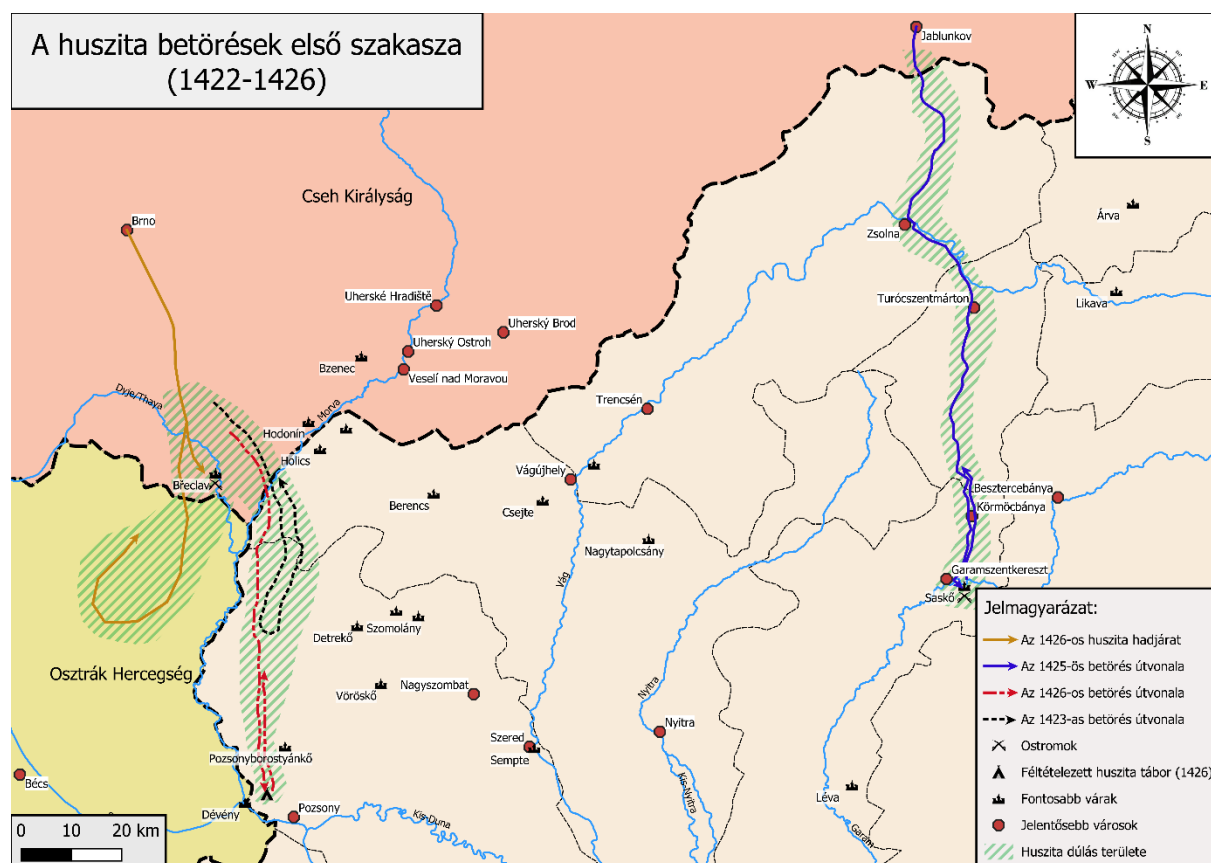
⁶⁹ A lándzsa a korabeli lovasság alapegysége volt, attól függően, hogy kik ellen indult harcba a sereg, 2-5 lovas alkotott egy lándzsát, ami általában egy vértess lovászból, illetve 1-3 könnyűlovas íjászból állt. Bárány et al. 2015. 18.

⁷⁰ Ezek a települések Uherské Hradiště/Magyarhradis városától délebbre helyezkednek el, gyakorlatilag a Morva-völgy védelmét jelentették.

⁷¹ DL 64752; ZsO IX. reg. 1217.; A várak közül a latinul Pwhlonak írt erődítmény vagy település nem beazonosítható.

⁷² Čornej 2021. 121.; Magyar köznyelvi változata Magyarsárvár, Uherské Hradiště/Magyarhradis mellett a másik kiemelten fontos erődítmény a magyar határokhoz közel. Erre azonban az Engel Pál kutatásai alapján szerkesztett térképen a határon túli fekvése miatt nem rendelkezünk adatokkal. Engel 2020.

Királyságba vezető három út közül kettőt.⁷³ Ebből adódott az a feltételezés, hogy 1422-ben támadás érthette a Magyar Királyságot, amire aztán a fenti intézkedéssel reagált Zsigmond és a magyar hadvezetés. Az *Illustrierte Chronik von Böhmen* című, 19. századi munkában van egy 1422-re keltezett szöveg, miszerint Žižka 6-7 napra betört a magyar területekre, ahonnan a magyarok kiszorították.⁷⁴ Čornej azonban bővebben kibontva elemzi, hogy a szöveg keltezése és Žižkához való kötése helytelen,⁷⁵ s bár a szöveg körülményei kérdésesek, a kortárs cseh történettudomány szerint egy 15. század végén keletkezett szövegről van szó, ami az 1426-os, a magyarok által visszavert hadjárat leírását tartalmazza.⁷⁶

1. ábra: Huszita betörési kísérletek és a morvaországi huszita hadjárat 1422–1427 között. (Saját szerkesztés az MTA által 2020-ban kiadott, Engel kutatásait felhasználva szerkesztett térkép alapján.)

Azért sem valószínű, hogy 1422-ben huszita betöréssel nézett szembe a Magyar Királyság, mert a következő években történő támadásokról minden esetben maradt fenn írásos

⁷³ Lásd 1. ábra.; A harmadik útvonal Břeclav mellett haladt, ez ekkor valószínűleg Habsburg Albert osztrák herceg fennhatósága alatt állt, mivel később, 1426-ban (akkor már Zsigmond örököséként és morva örgrófként) ő maga ostromolta meg az osztrák sereggel, mivel azt a husziták elfoglalták. Windecke 158.

⁷⁴ ICB 1854. 119-121.; Lásd még: Tóth-Szabó 1917. 87-89.

⁷⁵ Čornej 2019. 537-538.; Érdekes módon Libočan 1718-ban született munkája nem tér ki arra, hogy Žižka Magyarországon járt volna. Vagy kihagyta, vagy ekkor még igyekeztek a szövegrészletet egyeztetni Žižka tevékenységével. Libočan 1718. 722-723.

⁷⁶ Čornej 2019. 538-539.

forrás, míg erről sem a magyar oklevelek, sem Eberhard Windecke nem tesz említést.⁷⁷ Ennek ellenére feltételezhető, hogy a husziták közvetlenül a magyar-morva határokig eljuthattak 1422 folyamán, és ennek hatására döntött úgy Zsigmond, hogy magyar bandériumokkal fogja ellenőriztetni a Magyar Királyságba vezető utakat. Ez azonban jelenleg pusztán csak elmélet, további kutatásra van szükség ennek altámasztására.

Az első, forrásokkal is bizonyítható hadjárat 1423-ban érte el a magyar területeket. Négy, 1423. július 11-én kelt pozsonyi oklevél szerint a városi tanács a huszita veszély miatt kér tájékoztatást, hogy a továbbiakban ahhoz igazodjon.⁷⁸ A cseh forrásokból nem ismerünk erre vonatkozólag adatot, így az 1423. évi betörés sem lehetett jelentős, célja azonban ismeretlen. Amennyiben számolhatunk betöréssel, az valószínűleg Pozsony vármegye északi részét érthette,⁷⁹ valamikor 1423 júniusának végén és valószínűleg nem tartott tovább 1-2 hétnél, mivel a környéken állomásozó magyar sereg ennyi idő alatt képes lett volna reagálni a támadásra. Ez megmagyarázná, hogy miért „csak” huszita veszélyről számolna be a pozsonyi városi tanács. Abban az esetben, ha ez a támadás megtörtént, a husziták célja valószínűleg a morvaországi harcokról⁸⁰ való figyelemelterelés, de még inkább élelemszerzés lehetett. Nem maradt fenn semmilyen oklevél, ami bizonyítana bármilyen várostromot, tehát a területszerzés lehetőségét kizárhatjuk. Mindez azonban nem több, mint hipotézis, ami valószínűleg az is marad addig, amíg bizonyítékot nem talál a történettudomány bármely képviselője arra, hogy az 1423-as hadjárat megtörtént, illetve hogyan történt.

Az 1425-ös hadjáratra vonatkozó adatok ennél pontosabbak. František Kavka szerint a prágai és a tábori husziták egyesült csapatai Táborból kiindulva 1425 novemberében támadták meg Morvaországot és Sziléziát.⁸¹ Ennek a sikeres invázióknak hozadéka lehetett az is, hogy a husziták megtámadták a Magyar Királyságot. Feltételezéseim szerint két lehetséges útvonal jöhetett szóba: 1. Stránín keresztül Trencsén (ma: Trenčín, Szlovákia) mellett jutottak el a Bars vármegyei Garamszentkeresztig (ma: Žiar nad Hronom, Szlovákia); 2. Jablunkovnál lépték át a határt és a Trencsén vármegyei Zsolnát (ma: Žilina, Szlovákia) megkerülve jutottak el Garamszentkeresztig.⁸² Tekintve, hogy az előbbinek előfeltétele az lenne, hogy több határmenti morva várat – amit a többek közt a magyarok tartanak a kezükön – elfoglaljanak, mint például

⁷⁷ Bár kiemelném, hogy Windecke nem emlékezik meg egyetlen olyan huszita betörésről sem, ami 1422–1426 közé esne.

⁷⁸ DF 239451–DF 239454; ZsO X. reg. 944–947.; A címzettek sorrendben: Lewpold von Krey, Johanns Graff ze Schawnburgk, Jorgen van Lichtenstain és Brno város bírāja és tanácsa.

⁷⁹ Lásd 1. ábra.

⁸⁰ Čornej 2021. 100–101.; Kavka 1998. 269.

⁸¹ Kavka 1998. 134.

⁸² Lásd 1. ábra.

Uherské Hradiště.⁸³ Emellett a magyar-morva határ ezen részén koncentrálódhatott a terület védelmével megbízott sereg is Zsigmond vezetésével,⁸⁴ ezért a gyors áttörést nem lehetett kivitelezni. Így marad az utóbbi útvonal, mint feltételezett felvonulási terep. Egy 1426. január 15-én Trencsénben kelt oklevélben Zsigmond engedélyezi a Bars vármegyei Saskő (ma: Šášovský hrad, Szlovákia) várnagyának, Tiba fia Bálintnak,⁸⁵ hogy az 1426 folyamán esedékes hadjáratból („nostri generalis exercitus contra perfidissimos Hwzitas”) kimaradjon, mivel nemrég a saskői vár megvédésében segédkezett („in conservatione, defensione et custodia castris nostri Sasskw vocati”). A tény, hogy egy nem várt irányból a husziták képesek voltak eljutni az alsó-magyarországi bányavárosokig,⁸⁶ az eretnekek elleni védekezés hiányosságait mutatta meg. A huszita sereg méretét jól mutatja, hogy képesnek érezték magukat ostrommal elfoglalni egy olyan várat, ami gyakorlatilag a bányavárosok környéki utakat és a Garam-völgyének Turóc, Zólyom és Bars vármegyei szakaszát ellenőrizte. Az huszita expedíciós sereg visszavonulásának iránya nem ismert, valószínűleg a felvonulási útvonalat használták, viszont az ország elhagyásának körülményei nem ismertek pontosan. Egy 1426. január 11-én, szintén Trencsénben kelt adománylevel szerint Zsigmond megerősíti birtokaiban Nagyugrai Péter, mivel az a husziták elleni harcban nagy szolgálatot tett,⁸⁷ ami arra enged minket következtetni, hogy a támadók a magyar sereg – legalábbis egy részének – hírére távozott az országból, félbehagyva az ostromot. Mivel már 1426. január 3-án is kelt egy hasonló tartalmú oklevél Simonyi Imre és Miklós részére,⁸⁸ valószínűleg 1425 decemberére tehető a huszita betörés, valamint azok kiűzése is az országból.

Nem kellett azonban sokáig várni a következő betörésre, ugyanis egy Rozgonyi György pozsonyi ispán által 1426. február 13-án kiadott oklevél szerint a husziták Pozsonytól mindössze egy mérföldre táboroznak.⁸⁹ Ez a betörés egybeesik azzal a támadással, amit Prokop

⁸³ DL 43638; ZsO XII. reg. 762.

⁸⁴ Engel–C. Tóth 2005. 119.; Zsigmond 1425. november 10-től bizonyítottan Morvaországban, illetve Trencsénben tartózkodott, minden bizonnyal a husziták ellen rendelt sereggel együtt, ami egyben a személyes kíséretként is funkcionált.

⁸⁵ Az oklevél szerint Necpáli László trencsényi ispán familiárisa.

⁸⁶ Garamszentkereszt az aranybányáiról híres Körmöcbányától is délebbre fekszik!

⁸⁷ DF 261176; ZsO XIII. reg. 26.; Az oklevél szerint „...sub diversitate locorum et temporum in nonnullis nostris et regnorum nostrorum arduis agendis, sicuti prosperis, sic et adversis, presertim in diversis nostris exercitiis contra perfidissimos hereticos Hwzitas...”, vagyis az oklevél kedvezményezettje „...különböző helyeken és némely időkben királyságunkban kemény munkával, ahogy a szerencsében, úgy a szerencsétlenségben, különösen a különböző seregeinkben a leghitványabb eretnek husziták ellen...” harcolt, ezért kapta a királyi megerősítő oklevelet.

⁸⁸ DL 43652; ZsO XIII. reg. 6.

⁸⁹ DF 204818; ZsO XIII. reg. 129.; A korabeli magyar mérföld megközelítőleg 8,5-9 kilométernek felelt meg, vagyis a mai Dúbravka/Pozsonyhidegkút környékén lehetett a tábor.; Lásd 1. ábra.

Holý⁹⁰ vezetett Břeclav ellen, amit el is foglalt legkésőbb 1426 kora tavaszára.⁹¹ A Magyar Királyságba való betörésre valószínűleg elterelésként volt szükség, hogy a magyar sereg ne tudjon egyesülni V. (Habsburg) Albert osztrák herceg seregével, ezzel csökkentve a vár felszabadításának esélyeit. Pozsony városát nem is ostromolták meg, sőt, más magyar várak vagy városok ostromáról sem tudunk, mindazonáltal Břeclav eleste gyakorlatilag egyenes utat jelentett a Magyar Királyságba. A fentebb említett késő 15. századi szövegrészlet szerint a husziták 6-7 napot töltöttek az országban,⁹² mielőtt a magyar csapatok kiszorították volna őket az országból. Ez alapján nagyjából 1426. február 10-e és 17-e közé tehető a betörés, ami azonban nem teljesen feleltethető meg a valóságnak. Egyrészt, a szövegrészlet szerint a husziták Szilézia felől törtek be az országba, majd négy nap alatt érték el Nagyszombatot (ma: Trnava, Szlovákia) és két nappal később – a pozsonyi táborozást nem is említve – kivonultak az országból.⁹³ Ez az útvonal több, mint 350 kilométert jelentene, ami a korabeli útviszonyokat figyelembe véve napi közel 60 kilométert jelentene úgy, hogy a forrás szerint mindezt a magyar seregtől körülvéve tették meg.⁹⁴ Nem szükséges különösebben hangsúlyozni, hogy ez teljesen irreális elképzelés. Másrészt, a Rozgonyi György által kiállított oklevélben egy olyan huszita seregről van szó, ami a korabeli Magyar Királyság egyik legfontosabb és legerősebb várától alig 10 kilométerre táborozik le. Ez alapján nem úgy tűnik, hogy a támadó eretnekeket a magyarok minden nap zaklatnák, igyekezve minél hamarabb kiszorítani az országból. Valószínűnek tartok, hogy a Szilézián keresztül Garamszentkeresztig jutó sereget és a körülbelül 2 hónappal később Pozsony környékén táborozó sereget a forrás szerzője összemosta, emiatt nem alkalmazható a szövegrészlet érdemben. Az mindenesetre megállapítható az oklevélből, hogy a husziták 1426 februárjában indítottak támadást a Magyar Királyságra, elsősorban Pozsony vármegyében tartózkodva, majd – feltételezhetően élelmiszerrel megrakodva – tértek vissza a Břeclavot ostromló fősereghez, legkésőbb 1426 márciusában.

Ezt követően 1428-ig nem ismerünk a Magyar Királyság ellen irányuló huszita támadási kísérletet, egyrészt a csehek közötti polgárháború, másrészt a birodalmi hadjáratoknak köszönhetően, amik kellőképp lefoglalták a cseh eretnekek katonai erejét.⁹⁵ Érdekes módon

⁹⁰ Žižka halálát követően Prokop Holý volt a husziták legfontosabb hadvezére, bár leggyakrabban a huszita frakciók egyikének, a táboritáknak volt a vezetője, a többi frakciók csak akkor ismerte el a vezető szerepét, ha a husziták egységesen léptek fel külső támadások ellen.

⁹¹ Kavka 1998. 135-136.

⁹² ICB 1854. 119-121.

⁹³ Tóth-Szabó 1917. 87-89.

⁹⁴ Tóth-Szabó 1917. 88.

⁹⁵ Kavka 1998. 148-149.

Pozsony város polgármestere és a városi tanács már 1427. június 21-én megfogalmazta levelében, hogy információik szerint valaki tervezte elárulni a várost és átjátszani a husziták kezébe.⁹⁶ Egy 1427 novemberében – pontos dátum ismeretlen, az egyik vasárnapon – kelt oklevélben a nyitrai püspök Cillei Borbála magyar királynét figyelmeztette, hogy információi szerint a husziták a következő évben Pozsony ostromára készülnek.⁹⁷ Ez is kiválóan mutatja az 1422–1426 közötti információs hiányt, hogy 1427-től már a jövőbeni, tervezett hadjáratokról is vannak közvetlen információink, ezzel szemben az első betörések időszakáról részben még mindig csak feltételezésekre tudunk hagyatkozni.

Összességében elmondható, hogy legalább kettő, de valószínűleg három huszita támadás érte a Magyar Királyságot 1422 és 1427 között. Ezek alapvetően még nem jártak súlyos következményekkel, ugyanis a célja egyiknek sem a területszerzés volt, hanem a élelem- és információszerzés, valamint a magyar sereg figyelmének elterelése a huszita főszeregről.

7. A huszita seregek létszáma

A huszita sereg létszámának megbecslése még a magyar seregeknél is nehezebbnek nevezhető. A cseh forrásokban kevés utalás van a huszita sereg létszámára, ami azzal magyarázható, hogy ekkoriban nem nagyon lehet beszélni egységes, központilag irányított seregről. A huszita felkelés magját Jan Žižka zsoldoscsapata adta, a többit pedig a cseh kelyhes⁹⁸ főurak saját csapatai. Azt mindenesetre tudjuk, hogy 1420 márciusában, a sudoměř-i csatában a Jan Žižka által vezetett huszita sereg létszáma nagyjából 400 főre tehető, ami reálisnak tűnik.⁹⁹ Žižka korábbi zsoldosvezérként saját bandériummal rendelkezett, ez a 400 fő hipotetikusán tekinthető afféle állandó magnak, akik korábban is vele harcoltak. Nem sokkal később, 1420 július-augusztusában Palacký és Turnbull szerint a Prága városát védő husziták – vagyis Žižka zsoldosai és a prágai polgárok – összlétszáma 9000 főre tehető.¹⁰⁰ Valószínűleg ez túlzás. A korban irreális, hogy egy zsoldossereg 4 hónap alatt a többszörösére növekedjen,

⁹⁶ DF 241487; ZsO XIV. reg. 692. (Német nyelvű oklevél.)

⁹⁷ DF 239480; ZsO XIV. reg. 1104. (Német nyelvű oklevél.)

⁹⁸ A kelyhesek a huszitizmus egyik irányzatát támogatók megnevezése, szokás őket calixtinusoknak vagy utraquistáknak is nevezni. Elsősorban a cseh nemesség között terjedt ez az irányzat, jóval mérsékeltebb szemlélettel és célokkal rendelkeztek (két szín alatti áldozás leginkább), mint mondjuk a táboríták vagy adamiták (Luxemburg-ház trónfosztása, javak egyenlő elosztása). Ezért a háború kezdetén igen sok kelyhes főúr pártolt át Zsigmondhoz, mint például Čeněk z Vartenberka. A külön irányzatot valló kelyhesek ezért kevésbé működtek együtt a táborítákkal, így nehéz pontosan megmondani, hogy adott helyen és időben mi számít huszita seregnek és mekkora azok összlétszáma.

⁹⁹ Palacký 1984. 218.

¹⁰⁰ Palacký 1984. 242.; Turnbull 2004. 10.

ami Žižka seregére fokozottan igaz lehet, hiszen egy teljesen más harcmodorról¹⁰¹ és ahhoz szükséges képzettségről van szó, amit nem egyszerű elsajátítani. A polgárok közül került védők száma is igen kérdéses mind harcértékben, mind létszámban.

Petr Čornej szerint 1422-ben a közvetlenül Jan Žižka alá tartozó huszita sereg 400 lovasból és 1500 gyalogosból állt. Korábbi kutatásai szerint Žižka serege nagyon ritkán haladta meg a 2000 főt.¹⁰² Az első, 1422 őszi betörés esetén azonban Žižka nem járhatott a Magyar Királyság területén, ahogyan azt Josef Pekař 1930. évi munkájában alátámasztotta.¹⁰³

Čornej szerint az 1423. április 27-én vívott hořice-i csatában Žižka seregét már 3000 főre becsülte – harcnemekre bontva: 120 szekér, nagyjából 20-25 fő/szekér, illetve egy kisebb létszámú lovasság –,¹⁰⁴ ami számunkra kiemelten fontos, ugyanis a már említett 1423. július 11-én kelt pozsonyi oklevelek szerint a husziták már Pozsonytól nem messze tartózkodtak.¹⁰⁵ Ezen azonban Žižka nem vehetett részt, ugyanis július 3-án Csehország északi részén, Mělník környékén tartózkodott.¹⁰⁶ Ez egyben azt is jelenti, hogy a Magyarországra törő huszita csapatok létszáma feltehetően alacsonyabb volt, hiszen Žižka bandériumának nagyobb része az érintett magyar vármegyéktől több 100 kilométerre tartózkodtak. Čornej szerint a Prokúpek (másképp kis Prokop) nevű alvezér felelt a kelet-csehországi és morvaországi területekért, aki akár 5000 fő felett is rendelkezhetett (önkéntesekkel együtt),¹⁰⁷ ebbe azonban valószínűleg beletartoztak a várakat védő egységek is, illetve a területen folyamatosan állomásoznia kellett egy mozgatható, jelentősebb létszámú seregnek. Ebből adódóan az 1423-ban Magyarországra törő husziták száma jobb esetben is csak 1000 fő körüli lehetett – ez körülbelül 30-40 lovas meg körülbelül és 40-45 szekeret jelent, egyenként 20 fővel számolva –,¹⁰⁸ de valószínűbb, hogy ennél inkább valamivel kevesebben voltak valójában.

Az 1425-ben és 1426-ban betörő huszita seregek létszámáról és vezetéséről egyelőre nem rendelkezem információval. Erről az időszakról Čornej annyit írt munkájáról, hogy a

¹⁰¹ A husziták által használt harci szekerek, illetve azok összekapcsolásával létrehozott wagenburg (szekérvár) sokkal proaktívabban vett részt a csatákban, ellenben a többi középkori példával, amikor az átlagos szekerekből összeállított átmeneti sáncfal alkalmi, gyengébb védelmet biztosított a sereg egy részének.

¹⁰² Čornej 2019. 438.

¹⁰³ Pekař 1930. 215-221.

¹⁰⁴ Čornej 2019. 501-502.

¹⁰⁵ DF 239451, 239452, 239453, 239454; ZsO X. reg. 944-947.

¹⁰⁶ Čornej 2019. 510.

¹⁰⁷ Čornej 2019. 532.

¹⁰⁸ Tóth 1916. 286.; Čornej 2019. 501.; Tóth Zoltán szerint egy harci szekérhez utasítástól függően 10-20 gyalogos tartozott, Čornej szerint a kelet-csehországi szekereken ez gyakran a 25 főt is elérte. Tóth Dominik rámutat munkájában arra a tényre, hogy a gyalogosokat igyekeztek a szekereken szállítani a gyorsabb mozgás végett. Tóth 2021. 225-227.; Ez azt is jelenti, hogy a kocsison kívül valószínűleg jóval kevesebb „wagenreiter” (a legpontosabban szekeresznek fordítható) volt valójában, a gyalogosok nagyobb része nem tartozott a szerves szekereszek közé, csak szállították őket és a wagenburg felállítását követően a mobil vár védőiként viselkedtek, vagy a szekérvár közepén várták az utasításokat.

morva területek fokozatos elfoglalásával egy kiindulópont nyílt a Magyar Királyság, illetve Szilézia felé.¹⁰⁹ Kavka még ennyit sem ír a magyarországi hadjáratokról, kizárólag a Cseh Királyság területén zajló eseményekkel foglalkozik.¹¹⁰ Ennek háttérében leginkább az állhat, hogy a cseh források hiányossága miatt a magyarországi hadjáratok vizsgálata háttérbe szorult. Az 1425-ös hadjárat valamivel jelentősebb lehetett, tekintve, hogy az alsó-magyarországi bányavidékig is eljutottak a husziták,¹¹¹ azonban ezek létszáma sem tisztázott, bár nem valószínű, hogy így is meghaladta volna a 2-3000 főt.

A korai huszita betörések indoklására Čornej egy, a kortárs történészek által is fontosnak tartott szempontot emelt ki. A Žižka által létrehozott állandó tábori huszita sereg elsősorban élelmezése még több részre bontva is nehezen működött a korabeli Cseh Királyságban, ezért jellemzően 1425-től a zsákmány-, ezen belül is az élelemszerzés volt az elsődleges célja a hadjáratoknak.¹¹² Természetesen emellett a pénzszerzés, illetve a háború hadszínterének külföldre helyezése is lényeges szempont volt, azonban nem ezek tekinthetők az elsődleges tényezőknek.

Az mindenesetre megállapítható, hogy a huszita seregek létszáma nem tekinthető túlzottan jelentősnek, ami a hadjáratok fontosságát és célját is egyértelműsíti. Ennek ellenére további kutatás szükséges ahhoz, hogy pontosabb eredményeket tudjak felmutatni. Sokkal lényegesebb kérdés azonban a husziták céljainak tisztázása. Az kevésbé valószínű, hogy a későbbi hódító szándékot megelőzve afféle „feltérképezés” volt a célja a betörő csapatoknak. Sokkal inkább az élelem és pénzszerzés, valamint a fő hadszíntér, vagyis Cseh- és Morvaország területének részleges tehermentesítése lehetett a két fő indok, míg a terep megismerésének előnyére valószínűleg már csak 1428-ban jöhettek rá.

8. A magyar seregek létszáma

8.1. A létszámszámítás módszere és a résztvevők kategorizálása

A magyar hadsereg létszámszámításának módszertanáról már volt szó korábban. Zsigmond 1415-1417-es, illetve egy 1432-1433-as hadi szabályozása, amit a *Decreta Regni Hungariae-ben* adtak ki,¹¹³ egy katonai *regestrum* tartalmaz egy összeírást, hogy az adott

¹⁰⁹ Čornej 2021. 120-122.

¹¹⁰ Kavka 1998. 144-148.

¹¹¹ DL 94464; ZsO XII. reg. 44.

¹¹² Čornej 2019. 531-533.

¹¹³ A továbbiakban DRH.

vármegye, vagy egy adott országos tisztséghez, akár híresebb bárói családnak mekkora bandériummal kell megjelennie a király seregében hadjárat esetén.¹¹⁴ A tisztségek, vármegyék és családok bandériumait attól függően osztotta fel, hogy azok területileg hol helyezkedtek el, például a husziták ellen a felvidéki és dunántúli vármegyéknek és tisztségeknek kellett felvonulniuk. Fontos kiemelni, hogy bár ezek tervezetek voltak – vagyis sosem emelkedtek törvényi erőre –, a tervezetek kialakítását megelőzhetette valamilyen összeírás, vagy a korábbi hadjáratok példájából adódóan, de a létszámok a kor reális erőviszonyai alapján lettek megadva. Tehát a tervezetek nem fiktív számokat, hanem megalapozott adatokat tartalmaznak. Természetesen ez nem tartalmaz minden vármegyét, illetve minden jelentős nemesi családot/személyt, azonban megfelelő alapot teremt egy modellszámításnak.

A modellszámítás egyik fontos szempontja, hogy a konkrét adatok hiányában a résztvevő nemesek elsősorban a tisztségeiknek megfelelően a DRH katonai tervezetében foglalt keretlétszámot adom meg, mint viszonyítási pontot. Amennyiben a katonai tervezetben sincs rögzítve az adott személy, család vagy épp tisztség által kiállítandó bandérium mérete, akkor azt saját becsléssel igyekeztem pótolni. A saját becslést 3 tényezőt figyelembe véve adtam meg. Elsőként megvizsgáltam, hogy a regesztában, vagy az oklevélben rögzítve van-e, hogy az illető valamely, a sereggel tartó főúr familiárisa, vagy sem. Amennyiben igen, az adott nemes esetén nem számoltam bandériummal, mivel az automatikusan a főúrhoz került elszámolásra. Másodszor, hogy korábban vagy később viselt-e ő maga, esetleg a családja bármilyen tisztséget. Ilyenre példa Gyimes-i Forgách György és János udvari lovagok esete.¹¹⁵ Ha ő maga vagy valamely családtagja nem viselt tisztséget, akkor szintén nem adtam meg hozzá kísérő bandériumot, ugyanis nagy esély van rá, hogy valamely báró familiárisa, csak nincs megjelölve, esetleg az egyik vármegye bandériumába tartozott. Erre példa Jakószerdahelyi Jakab és Márton.¹¹⁶

Az okleveles anyagból kigyűjtött információkat felhasználva összeállítottam az adott hadjáratra vonatkozó táblázatokat a résztvevőkkel¹¹⁷ és a hozzájuk tartozó bandériumokkal. Ez minden esetben csak a lovasok létszámát mutatja, sokszor *lándzsában* megadva, ami a korban a lovasok katonai alapegységének számítottak. A lándzsa (*lancea*) a Magyar Királyságban 3-4 főből állt: egy nehézfegyverzetű lovasból és két-három könnyűlovas íjászból. Ez azonban nem

¹¹⁴ DRH 1976. 397-430.

¹¹⁵ DL 59034; Lásd még: 4. ábra.

¹¹⁶ DF 231042

¹¹⁷ Engel MKA.; A résztvevők címet Engel Pál gyűjtéséből készített *Magyar Középkori Adattár* programban ellenőriztem le. Az itt található archontológia (tisztségek és azok viselői időrendi sorrendben) és genealógia (nemesi családfák ábrázolása) alapján sikerült azonosítanom a hadjárat résztvevőit.

volt kötelező létszám, függően attól, hogy a sereg éppen mely ellenfelek ellen készülődött, a létszám és összetétel változott. Például az észak-itáliai hadszíntérre egy lándzsa 2-3 emberből állt gyakrabban, sokkal nagyobb hangsúlyt helyezve a nehézfegyverzetű lovasok arányára.¹¹⁸ A husziták ellen a könnyűlovas íjászok kaptak jelentősebb szerepet, ezek ugyanis megfelelő távolságból kevesebb áldozat mellett voltak képesek érzékeny veszteségeket okozni, vagy a *wagenburg* felállítása előtt rajtaütni a huszitákon. Mivel minden esetben a maximális létszám meghatározása volt a célom az egyes hadjáratokon résztvevő magyar seregek esetén, ezért a továbbiakban számításaimat a lándzsánkénti 4 fővel fogom számítani.

A forrásokban kevésbé esik szó a gyalogosok létszámáról. A korban jellemzően a magyar sereg többségében lovasokból áll, mivel az számít csatadöntő fegyvernemnek. Ez okból kifolyólag a gyalogság létszámát és szerepet sem lehet pontosan megállapítani. A huszita szekérvárakkal szemben azonban jóval hasznosabbnak bizonyulhattak a gyalogosok a nehézlovasoknál, így a husziták elleni védelem fontos részét képezték. Tóth Dominik számításait követve, a lovasok és a gyalogosok számát 1:1 aránnyal számítva adom meg az egyes hadjáratok esetén.¹¹⁹ Természetesen a gyalogosok aránya lehetett akár magasabb is, 1:2 vagy 1:3 a lovasok arányához képest, azonban a források hiánya miatt látom relevánsnak a magasabb értékekkel való számítást. A gyalogosok harcneveinek – lándzsás, *pavézés*, számszeríjász – eloszlása azonban már alapvetően esetleges, a későbbi finansziális számítások végett a lándzsások, pajzsosok és számszeríjászok számát az 1:1:2 arányszámmal fogom modellezni.¹²⁰

A további alfejezetekben tehát a fenti módszer alapján fejtem ki becsléseimet az egyes évek magyar seregeinek létszámára vonatkozóan. Ahogy már említettem, minden esetben – így a DRH-ben is – a lehető legmagasabb értéket vettem alapul. Ez az alapvető pontosságot megkérdőjelezi, hiszen a DRH katonai tervezetei által összeírt sereglétszámok afféle „iránymutatásnak” tekinthető, vagyis a valós értékek ritkán érték el a meghatározott létszámokat.¹²¹ A célom azonban nem az, hogy minden esetben egy pontos létszámot adjak meg – ez a források hiányában és a korabeli katonai viszonyok ismeretében lehetetlen feladat lenne –, hanem az, hogy megbecsüljem a magyar sereg maximális létszámát, így egyfajta felső határt adva meg, aminél nagyobb a valós számok feltehetőleg nem produkáltak.

¹¹⁸ Lásd: ZsO XIV. reg. 926a.

¹¹⁹ Tóth 2016. 151-152.

¹²⁰ Tóth 2019. 137-139.

¹²¹ C. Tóth 2008. 472.

8.2. A morvaországi magyar sereg az 1422-es betörés idején

1420–1422 közötti évek során vereségeket¹²² követően Zsigmond valószínűleg belátta, hogy az adott körülmények között nem lehetséges a husziták legyőzése és Csehország elfoglalása. Ennek eredményeképp bízta meg Stiborici Stibor nyitrai ispánt azzal, hogy 135 lándzsát számláló bandériumával tartsa meg a király kezén maradt morva területeket.¹²³ Ezen kívül további biztos résztvevő Bátmonostori Töttös János aulicus,¹²⁴ Ungi (vagy Nagymihályi) Albert vránai perjel és dalmát-horvát bán,¹²⁵ Szerdahelyi Ferenc máramarosi¹²⁶ és Gersei Pető János zalai¹²⁷ ispánok. A 2. számú ábrán látható táblázat tartalmazza azt is, hogy a mekkora bandériumot vezethettek a husziták ellen, illetve, hogy mi alapján adtam meg az értékelést. Bátmonostori Töttös János esetén egy 1424. június 12-én kelt oklevél adatát használtam fel, amiben 10 lándzsát, vagyis 30-40 lovas után kapjon pénzt a dávodi sókamara bevételeiből.¹²⁸ Stiborici Stibor az oklevél szerint 135 lándzsa után kapott 3000 forintot 3 havi zsoldra, cserébe a morva várak védelméért.¹²⁹ Gersei Pető János és Szerdahelyi Ferenc esetén a DRH-t vettem alapul: Máramaros vármegyének 50 lovast kellett a királyi seregbe küldenie,¹³⁰ Zala vármegye esetén 600 lovast kellett a hadjáratra küldeni.¹³¹

A DRH azonban csak elvi szabályozás, nem biztos, hogy ekkora sereg fel is állt, ennyit lehetett optimálisan elvárni. Ungi Albert vránai perjel esetében szintén másik adatot használtam: egy 1427. május 19-én kelt adománylevél szerint Ungi Albert a husziták és a törökök elleni harcokban való vitézségeért, illetve a saját költségén felállított és horvátországi ellenségei ellen vezetett 250 lándzsa méretű bandériuma után kapta meg a Csanád vármegyei Nagylak birtokot.¹³² Úgy becsültem, hogy a husziták ellen, külföldre egy alacsonyabb kontingenst vezethetett, ezért a továbbiakban 150 lándzsával számoltam esetében.

¹²² FRA II. 1865. 407-409.

¹²³ DL 64752; ZsO IX. reg. 1217.; A szóban forgó várakat az oklevél Wezele, Bzdench és Pwhlo néven jegyezte le.

¹²⁴ DL 79794; ZsO X. reg. 254.

¹²⁵ Fejér X/6. 1844. 481.; ZsO VIII. reg. 1283.

¹²⁶ DF 284078; ZsO X. reg. 205.

¹²⁷ DF 262601; ZsO X. reg. 119.

¹²⁸ DL 79898; ZsO XI. reg. 608.; Bátmonostori Töttös János több hadjáratban is részt vett, ezért minden esetben ezzel az adattal számoltam esetében.

¹²⁹ DL 64752; ZsO IX. reg. 1217.

¹³⁰ DRH 1976. 428.

¹³¹ DRH 1976. 427.

¹³² DL 85719; ZsO XIV. reg. 531.

1422				
Név	Rang	Sereg méret (lándzsa/fő)	Értékelés típusa	Forrás
Bátmonostori Töttös János	aulicus	10/30-40	Adat	DL 79794; adat: DL 79898
Gersei János	zalai ispán	600 lovas	DRH	DF 262601
Szerdahelyi Ferenc	máramarosi ispán és huszti várnagy	50 lovas	DRH	DF 284078
Stiborici Stibor	nyitrai ispán	135/400-500	Adat	DL 64752
Ungi Albert	vránai perjel	150/450-600	Adat/Becslés	Fejér X/6. 431.
Összesen	-	~1550-1800 fő	-	-

2. ábra: A magyar sereg résztvevői és azok bandériumainak létszáma 1422-ben. (Saját szerkesztés.)

Összesen tehát maximum 1800 fős lovasságról beszélhetünk,¹³³ ami 450 lándzsát jelent, már amennyiben a 4 fő/lándzsa értékkel számolunk. Az előző alfejezet alapján ehhez hozzájárulhatott még egyszer ennyi gyalogos, vagyis a sereg valószínűleg nem növekedhetett tovább 3600 főnél. A sereg funkciójából adódóan azonban kérdéses, hogy a huszita betörésre is ők reagáltak volna, tekintve, hogy a feladatuk a morva területek biztosítása volt.¹³⁴

8.3. A magyar sereg létszáma és résztvevői az 1423-as betöréskor

Az 1423-as betörésre reagáló magyar sereg létszáma és feladata már egészen biztosan más volt, mint az 1422-ben Morvaországot védő csapatoknak. Egy 1421. április 27-én Besztercén kiadott oklevél Perényi Miklós lovászmestert a Vágvidék kapitányának – *capitaneus terri fluvii Waghe* – nevez meg.¹³⁵ Ezt a lépést tehát nem az 1422-es betörés váltotta ki, azonban a Perényi bandériumának 1423-as megjelenése árulkodó lehet arra vonatkozólag, hogy a védelmi feladatokat ettől kezdve már biztosan ellátta.¹³⁶ A becsült létszám egyszerre vonatkozik a DRH által a Perényiekre előírt bandérium létszámára¹³⁷ és a lovászmesteri címmel járó bandériumkiállítási kötelezettségre, amit azonban a DRH nem említ, így 50 lándzsával, vagyis 4 fő/lándzsával számolva 200 fő névértékben adtam meg. A korábbiak mellett jelentős

¹³³ Lásd 2. ábra.

¹³⁴ DL 64752; ZsO IX. reg. 1217.

¹³⁵ DL 43499; ZsO VIII. reg. 452.

¹³⁶ DL 11478; ZsO X. reg. 146.

¹³⁷ DRH 1976. 429.

növekedést eredményezett Blagai László udvari lovag részvétele a hadjáratban, ugyanis a DRH mintegy 100 lándzsa kiállítását írta elő a Blagai családnak.¹³⁸

Az 1423-ban összegyűjtött sereg feladata egyrészt szintén a morva területek védelme volt,¹³⁹ azonban itt már nagy hangsúlyt kap a magyar területek védelme, mint elsődleges cél.¹⁴⁰ Az összesített létszám egyértelműen felülmúlja az 1422-ben Morvaországban állomásozó magyar seregét, a lovasság maximális értéke 2500 fő körül mozoghatott,¹⁴¹ ugyanennyi gyalogossal számolva akár az 5000 főt is elérhette a sereg mérete. A valóságban ennél valószínűleg alacsonyabb értékekről beszélhetünk, hiszen egy ilyen sereg fenntartási költsége igen sok pénzt felemésztett volna, annál is inkább, mivel egy folyamatosan működő védelmi mechanizmust kellett fenntartani. Véleményem szerint az 5000 főnek rosszabb esetben 60%-a, jobb esetben 75%-a lehet a reális mérete a seregnek. Újfent kiemelném, hogy ezek az adatok becslésen alapuló modellszámítások, tehát az 5000 fő, mint felső határ, egy reális maximumot jelöl, aminél a valóságban feltételezhetően alacsonyabb volt a létszám.

1423				
Név	Rang	Sereg méret (lándzsa/fő)	Értékelés típusa	Forrás
Blagai László	udvari lovag	100/300-400	DRH	DL 66563
Gersei János	zalai ispán	600 lovas	DRH	DF 262601
Jakószerdahelyi Jakab és Márton	-	-	-	DF 231042
Perényi Miklós	lovászmester	400 lovas	Becslés a DRH alapján	DL 11478
Preznolch-i László és famíliája	-	-	-	DL 11478 (Perényi Miklós familiárisai)
Stiborici Stibor	nyitrai ispán	135/400-500	Adat	DL 64752
Szilágyi Gergely	-	-	-	DF 253862
Ungi Albert	vránai perjel	150/450-600	Becslés	Fejér X/6. 431.
Összesen	-	~2500	-	-

3. ábra: A magyar sereg résztvevői és azok bandériumainak létszáma 1423-ban. (Saját szerkesztés.)

¹³⁸ DRH 1976. 418.; A DRH katonai tervezetében egy bandérium van megadva, ezt C. Tóth Norbert számításait követve 400 főnek számoltam el minden esetben. C Tóth 2008. 460-461.

¹³⁹ Valószínűleg hasonló stratégiát alkalmaztak ezáltal, mint a törökök elleni ütközőzóna kiépítésével és fenntartásával.

¹⁴⁰ DL 11478; ZsO X. reg. 146.; „...in custodia et tuitione confiniorum dicti regni Hungarie a parte terre Moravie...” – vagyis „az említett Magyar Királyság határainak őrzetében és védelmében Morvország felől”.

¹⁴¹ Lásd 3. ábra.

Arra a kérdésre, hogy a sereg fel volt-e osztva, illetve egyes egységei hol állomásoztak, jelen információim szerint nem tudok választ adni. Az elmondottak alapján, ha feltételezzük a lovasság és gyalogság 1:1-es arányát, az összlétszám nagyjából 3-4000 fő közé tehetjük.

8.4. Az 1425-ös huszita támadást kivédő erők mérete

Az 1425-ös hadjárat résztvevőit tekintve sokkal több olyan személy vett részt, akik a korábbi években nem voltak jelen a magyar seregek soraiban. Ilyen például Albeni János zágrábi püspök,¹⁴² Albeni Henrik pécsi püspök,¹⁴³ vagy Bebek Detre nádor fia Péter későbbi székelyispán.¹⁴⁴ Mindegyikük jelentős bárói családból származtak és vagy aktuálisan, vagy valamivel később magas tisztséget viseltek.

A korábbi hadjáratokkal ellentétben igen sok familiárisról maradt fenn adat, mint például Vladihović Domsa dalmát-horvát vicebán,¹⁴⁵ Simonyi Imre galgóczi várkapitány,¹⁴⁶ vagy Bothka Péter.¹⁴⁷ Esetükben nem számoltam az esetleges bandériumokkal, egyrészt azért, mert a bárói bandérium részét képezték, másrészt azért, mert csak saját becsléssel tudnék élni, ami növelné a pontatlanságát a modellszámításnak. Vladihović Domsa és Simoni György esetén azért tettem kivételt, mert az oklevelekben egyértelműen feltüntették a 4. ábrán is látható adatokat, amik a saját bandériumaik méretére vonatkoztak.¹⁴⁸

A korábbiakhoz hasonlóan ezen a hadjáraton is több ispán vagy alispán vett részt, ilyen volt Szeretvai János ungi alispán,¹⁴⁹ a már korábban is jelen lévő Stiborici Stibor nyitrai ispán,¹⁵⁰ illetve ide számolható még Pelsőci Bubek Miklós későbbi gömöri ispán is.¹⁵¹ A tény, hogy több ispán vagy alispán is részt vett a hadjáraton, feltételezi azt is, hogy velük együtt a vármegyei bandériumok is csatlakoztak a magyar sereghez. Ezt alátámaszthatja az is, hogy ebben az évben – elsősorban a törökök elleni hadjárat miatt – általános királyi parancsra nagyszámú perhalasztás indult – „*in generali regio edicto*” –, amit egy esetben a husziták ellen készülőknel is alkalmaztak.¹⁵² Ennek ellenére nem jelenthető ki biztosra, hogy a DRH katonai

¹⁴² DL 92677; ZsO. XII. reg. 1008.

¹⁴³ DL 79977; ZsO XII. reg. 670.

¹⁴⁴ DF 210673; ZsO XII. reg. 1227.

¹⁴⁵ DL 35940; ZsO XII. reg. 570.; Ungi Albert vránai perjel és dalmát-horvát bán familiárisa.

¹⁴⁶ DL 43652; ZsO XIII. reg. 6.; Stiborici Stibor nyitrai ispán familiárisa.

¹⁴⁷ DL 92677; ZsO XII. reg. 1008.; Albeni Henrik pécsi püspök familiárisa.

¹⁴⁸ DL 35940; ZsO XII. reg. 570.; DL 72802; ZsO XII. reg. 549.

¹⁴⁹ DF 221624; ZsO XII. reg. 984.

¹⁵⁰ DL 72802; ZsO XII. reg. 549.

¹⁵¹ DF 210673; ZsO XII. reg. 1227.

¹⁵² DF 210673; ZsO XII. reg. 1227.

regestruma által előírt vármegyék bandériumai csatlakoztak volna a sereghez. Ha mégis, maximális esetben 30 vármegye bandériumával, átlagosan 100 lovassal kellene számolnunk, vagyis a sereg mérete minimum duplázódna. Ez azonban a korabeli pénzügyi, hadsereg-utánpótlási és viszonyok mellett, többfrontos háború idején¹⁵³ teljes mértékben irreális.

1425				
Név	Rang	Sereg méret (lándzsa/fő)	Értékelés típusa	Forrás
Bátmonostori Töttös János	aulicus	10/30-40	Adat	DL 79794; adat: DL 79898
Berencsi János	-	-	-	DL 59027
Bogáti András	Héderváriak familiárisa	-	-	Fejér X/6. 613.
Bothka Péter	Albeni Henrik püspök familiárisa	-	-	DL 92677
Bebek Detre fia Péter	későbbi székelyispán	200 lovas	DRH	DF 210673
Flerman-i Miklós	-	-	-	DL 43655
Gymes-i Forgách György és János	udvari lovas	50 lovas	Becslés	DL 59034
Albeni Henrik	pécsi püspök	100/400	DRH	DL 79977
Albeni János	zágrábi püspök	100/400	DRH	DL 92677
Vladihović Domsa	dalmát-horvát vicebán	3?/10	Adat	DL 35940
Ludányi László	Uhersky Hradistě várfőkapitánya	10/30-40	Becslés	DL 43638
Mare-i Gunya Mihály	pécsi püspök familiárisa	-	-	DL 79977
Nagwgra-i Péter	középszolnoki nemes	5/15-20	Becslés	DF 261176
Pelsőci Búbek Miklós	későbbi gömöri ispán	200 lovas	DRH	DF 210673
Simoni György	Süborici Stibor familiárisa	2/6-8	Adat	DL 72802
Simonyi Imre	Süborici Stibor familiárisa, galgóci várfőkapitány	-	-	DL 43652
Süborici Stibor	nyitrai ispán	135/400-500	Korábbi adat	DL 72802
Ungi Albert	vránai perjel	150/450-600	DRH	DL 79983
Szeretvai János	ungi alispán	100 lovas	Becslés	DF 221624
Összesen	-	2500	-	-

4. ábra: A magyar sereg résztvevői és azok bandériumainak létszáma 1425-ben. (Saját szerkesztés.)

¹⁵³ Ne felejtjük el, hogy 1425-ben jelentős hadjárat indult Havasalföld ellen, ami éppen az Oszmán Birodalom vazallusa volt. DF 290398; ZsO XII. reg. 1144.

Összességében megállapítható, hogy az 1425-ös betörés kivédésére összegyűjtött magyar sereg lehetett a legjelentősebb, legalábbis ami a létszámokat illeti. Az oklevelek alapján közel kéttucat résztvevőt határoztam meg. Az általuk kiállítható bandériumok összessége nagyjából 2500 lovast tehetett ki.¹⁵⁴ Ez nem több, mint az 1423. évben összegyűjtött sereg, azonban ne felejtjük, hogy az általános királyi rendelet hatásáról, illetve a Vág kapitányának kinevezett Perényi Miklós lovászmesterről sincs adatunk, ami azonban nem zárja ki a bandériumának részvételét sem. Így a gyalogsággal kiegészülve a magyar sereg valószínűleg meghaladta a 4000 főt.

8.5. Az 1426-os inváziót megelőző magyar véderők

1426				
Név	Rang	Sereg méret (lándzsa/fő)	Értékelés típusa	Forrás
Gersei László	zalai és vasi ispán	150 lovas	DRH	DL 92718
Kanizsai István	volt ajtónálló mester	200 lovas	Saját becslés	DL 24949
Kővári László	Perényi Miklós familiárisa	-	-	DL 69436
Morocz-i Péter	pozsonyi alvárnagy	-	-	DF 269520
Nyenye Dacho István	Perényi Miklós familiárisa	-	-	DL 69436
Perényi István	későbbi asztalnokmester	200 lovas	DRH	DL 11842/1-2
Perényi János	későbbi tárnokmester	-	-	DL 11842/1-2
Perényi Miklós	lovászmester	400 lovas	Becsülés	DL 69436
Rozgonyi István	pozsonyi ispán	300 lovas	DRH	DF 269520
Semsei Frank	aulicus	50 lovas	Becsülés	DL 84854
Tetachych-i Gergely	-	-	-	DL 38515
Összesen	-	1300	-	-

5. ábra: A magyar sereg résztvevői és azok bandériumainak létszáma 1426-ban. (Saját szerkesztés.)

Ahogy azt az eseménytörténeti fejezetben is leírtam, az 1426-os betörést már a határ mentén visszaverte a magyar sereg. Ez azonban nem elsősorban a magyar sereg méretének köszönhető. A résztvevőket tekintve a legjelentősebbek Perényi Miklós lovászmester, a Vág

¹⁵⁴ Lásd 4. ábra.

kapitánya,¹⁵⁵ Perényi István későbbi asztalnokmester és Perényi János későbbi tárnokmester,¹⁵⁶ Rozgonyi István pozsonyi ispán,¹⁵⁷ Kanizsai István volt ajtónállómester,¹⁵⁸ illetve Gersei Pető László zalai és vasi ispán¹⁵⁹ voltak.

A sereg mintegy felét a Perényi-bandériumok teheték ki, ami kiválóan jelzi a Perényi-család befolyásának növekedését, elsősorban az észak-magyarországi területekre érve.¹⁶⁰ Jelentősen kevesebb résztvevőről tudunk, alig egy tucatról, akiknek fele valamely bárói résztvevő familiárisa, vagy semmit sem tudunk róla.¹⁶¹ Ennek ellenére a sereg maximum 1300 lovasból és 1300 gyalogosból állhatott, vagyis mintegy 2600 fős is lehetett.¹⁶² Természetesen ez sem kezelhető tényként, mindössze a források által összeírt résztvevőkkel és a rendelkezésekre álló adatokkal végzett modellszámítás eredményéről beszélhetünk, vagyis ez egy mozgó adat, ennél némiképp magasabb vagy alacsonyabb is lehetett a létszám, azonban nagyságrendileg 2000 és 3000 fő közé tehető a magyarok által kiállított sereg létszáma 1426-ban.

8.6. Részösszegzés

Összességében elmondható, hogy a magyar sereg létszáma és összetétele is dinamikusan változott a vizsgált években. A kezdetben 2-3000 fő közé tehető sereg 1425-re megközelíthette az 5000 főt, ami akár képes is lehetett legyőzni a huszitákat a magyar-morva határ mentén. Feltételezhetően ennek, illetve az 1426-os törökellenes hadjárat hatására az utolsó évben védekezésre összegyűlő sereg létszáma szintén nem haladhatta meg a 3000 főt, azonban ez is eléggé bizonyult arra, hogy visszaverje a Magyar Királyság felé irányuló huszita betörést.¹⁶³ A létszámokat tekintve tehát elmondható, hogy Zsigmond minden esetben igyekezett megfelelő létszámú határőrizetet biztosítani a huszita betörések kivédése érdekében.

¹⁵⁵ DL 69436; ZsO XIII. reg. 1090.

¹⁵⁶ DL 11842/1-2; ZsO XIII. reg. 1006.; Ekkor egyikük sem viselt címet, ezért a DRH alapján előírt Perényi-család bandériumának létszámával számoltam, ezért nem szerepel Perényi János neve mellett seregméret. DRH 1976. 429.

¹⁵⁷ DF 269520; ZsO XIII. 897.; A pozsonyi bandérium és Rozgonyi saját bandériuma egybevonva tehetett ki a 300 lovast. DRH 1976. 399, 421.

¹⁵⁸ DL 24949; ZsO XIII. reg. 306.

¹⁵⁹ DL 92718; ZsO XIV. reg. 620. A két vármegye bandériuma magasabb létszámot indokolna a DRH alapján, azonban továbbra sem beszélhetünk általános nemesi felkelésről, ezért számolok alacsonyabb létszámmal.

¹⁶⁰ Novák 2014. 391.

¹⁶¹ Például Tetachych-i Gergelyről a nevét leszámítva semmit sem tudunk. DL 38515; ZsO XIV. reg. 459.

¹⁶² Lásd 5. ábra.

¹⁶³ Tóth-Szabó 1917.

9. A magyar seregek finanszírozása és utánpótlása

9.1. A magyar sereg finanszírozása

A hadsereg finanszírozása kiemelten fontos tényező volt a korban. Egyrészt Zsigmond az 1397-es országgyűlésen hozta azt a törvényt, hogy a hadjáratok költségeit az uralkodó köteles fizetni.¹⁶⁴ Napjaink szempontjából nézve azért lényeges kérdés, mert ez adott esetben segíthet pontosítani a hadsereg létszámának kérdését.

De miként is számolhatjuk ki, hogy mennyibe kerülhetett a magyar sereg? Ahogy a létszámszámítás esetén, úgy itt is modellszámítást alkalmazok. Az 1420-as években egy lándzsa havi zsoldja átlagosan legalább tíz, olykor húsz aranyforintot is felemésztett (de azért ez volt a ritkább, kaphatott ennyit, de nem mindig fizettek ennyit), függően a lándzsa összetételétől és attól, milyen feladatokat kell ellátniuk.¹⁶⁵ Hogy ne csak általános adatokat hozzak példának: abban az 1422. december 2-án kiadott oklevélben – ami bizonyítja, hogy Zsigmond Stiborici Stibort bízta meg a korábban említett várak védelmével – jelölt 135 lándzsa háromhavi zsoldjára 3000 aranyforintot küldött a király.¹⁶⁶ Ha ezt elosztjuk a lándzsák számával és egy havi részletet veszünk, akkor kijön, hogy nagyjából 7,5 aranyat kap minden lándzsa egy hónapra. Tekintve, hogy a korban egy vértess lovas hat-hét, egy könnyűlovas íjász pedig 2-3 aranyforint zsoldot kapott átlagosan,¹⁶⁷ láthatjuk, hogy az átlagnál jóval alacsonyabb fizetésről van szó. Tekintve, hogy a husziták ellen a legjobban alkalmazható harcmodor a könnyűlovasoké volt, elég valószínűnek mondható, hogy a lándzsák többségét kizárólag könnyűlovas íjászok alkották.

Ez azonban nem alkalmazható kizárólagosan a teljes hadsereget nézve. Mivel a pontos számadást nem ismerjük, feltételezzük, hogy a teljes seregben a havi 10 aranyforintos fizetési átlag alkalmazható.¹⁶⁸ Az 1422-ben vizsgált mintegy 1800 lovas (vagyis 450 lándzsa) havi fizetése 4500 forint lett volna. Ennél is magasabb érték az 1423-ra és 1425-re számolt 2500 fős lovasság, ami 625 lándzsának felel meg, vagyis havi költsége 6250 aranyat tett ki. Abban az

¹⁶⁴ Bárány et al. 2015. 24-25.

¹⁶⁵ Bárány et al. 2015. 29-30.

¹⁶⁶ DL 64752; ZsO IX. reg. 1217.

¹⁶⁷ Tóth 2016. 154.; Bárány et al. 2015. 29-30.

¹⁶⁸ Nem számolhatunk kizárólag könnyűlovasokkal, kizárható, hogy egy ekkora sereg vértess nélkül induljon harcba. Ha átlagosan 12-13 forintot kapott az a lándzsa, amibe egy vértess mellett 3 könnyűlovas tartozott, akkor a kizárólag könnyűlovasokat tömörítő lándzsákkal megközelítőleg kijön a 10 aranyforint/lándzsa/hónap. Persze ez sem tényközlés, mindössze hipotézisen alapuló modellszámítás, az eltérés azonban az adatok ismeretében nem olyan jelentős, a nagyságrendeken valószínűleg nem változtatna. A 12-13 aranyforint is inkább maximum, optimális érték, Mátyás-kor előtt ez az összeg elég magas volt, a 10 aranyforint/lándzsa összeg volt a gyakoribb.

esetben, ha a havi 10 aranyforint helyett 15-tel számolnánk, ez az érték jelentősen nőne.¹⁶⁹ Emellett még számolni kell a gyalogosok fizetésével: mivel egyáltalán nem ismert sem a létszámuk, sem az, hogy mely harcsemek – például számszeríjászok, lándzsások, pajzsosok – voltak jelen, ezért itt is átlagok alapján fogok számolni. A Német Lovagrend által 1429-ben tett felajánlás szerint egy gyalogos négy, egy számszeríjász hat aranyforintot kapott havonta.¹⁷⁰ Egy 1426. szeptember 7-én, Adonyban kelt oklevél szerint Kővári László és testvére, János „*cum Stephanus filius Iohannis Dacho de Nyenye, famulus magnifici Nicolai de Peren existendo ad terram Moravie more exercituali cum suis stipendiariis accedere habuisset*”, vagyis Perényi Miklós famulusa, Nyenyei Dacó János fia István által felbérelt *stipendiariusokként* harcoltak Morvaországban.¹⁷¹ Ne tévesszen meg minket az a tény, hogy nem a közismertebb zsoldos (*solidarius*) kifejezést használja az oklevél írója, a 15. század első felében ugyanis gyakrabban találkozunk az ún. *stipendiariusokkal*, akik szintén képzett katonák voltak, nevüket pedig a fizetségükről, a *stipendiumról* kapták.

A Tóth Dominik által – már a Mátyás-kor elején – készített számítást valószínűbbnek tartom az általam vizsgált esetben: eszerint egy *pavézés*¹⁷² havi 4, a számszeríjászok havi 2 forintot kaptak fizetségként.¹⁷³ Az ekkor még nem elterjedt *pavézések* nem számolva, a számszeríjászok és egyéb gyalogos harcsemek esetén is 2-2 aranyforint fizetéssel számolok. Amennyiben a lovasság és gyalogság arányát 2:1-ben határozzuk meg,¹⁷⁴ úgy a legalacsonyabb becsült létszámmal rendelkező, 1426-ban összeállt 1300 lovassal számolunk, akkor a feleannyi, 650 gyalogos után további 1300 forintot kellett fizetni a seregnek. Egy magasabb, 2500 fős lovasság esetén az 1250 fős gyalogság 2500 forintot kaphatott havonta. Amennyiben nem 2:1, hanem 1:1 aránnyal számolunk, úgy a legalacsonyabb érték 2600, a legmagasabb 5000 forintot jelentene, ami összeadva a lovasság becsült bérével,¹⁷⁵ akár a havi 10 000 aranyforintot is meghaladhatta. Vagyis egy három hónapig¹⁷⁶ fennálló sereg esetén 30 000 forintot kellett volna a királynak kifizetni.

¹⁶⁹ Lásd 6. ábra.

¹⁷⁰ Pósan 2019. 269-271.

¹⁷¹ DL 69436; ZsO XIII. reg. 1090.; B. Szabó 2008. 298.

¹⁷² Pavézner: Nagy állópajzsokkal (ún. *pavese* pajzsokkal) felszerelt gyalogosok. Ekkoriban ez még nem volt olyan gyakori a Magyar Királyságban, ugyanis ezt a harcsemet a huszitáktól fogják átvenni, részben alkalmazva őket zsoldosokként.

¹⁷³ Tóth 2018. 135.

¹⁷⁴ ICB 1854. 120.; Az *Illustrierte Chronik von Böhmen* korábban bemutatott részében az ismeretlen szerző megemlíti, hogy a magyarok „különösen lovasságban bővelkednek”. Ez azon kevés információk közé tartozik, amit valósnak tekinthetünk.

¹⁷⁵ Lásd 6. ábra.

¹⁷⁶ C. Tóth 2008. 465.; Luxemburgi Zsigmond korábban két, később három hónapban állapította meg a fegyverben tartás időbeli hosszát.

A határt védő magyar lovasság havi stipendiuma az adott évekre lebontva				
	1422	1423	1425	1426
Létszám	450 lándzsa	625 lándzsa	625 lándzsa	325 lándzsa
Becsült fizetés 10 forint/ lándzsa esetén	4500 forint	6250 forint	6250 forint	3250 forint
Becsült fizetés 15 forint/ lándzsa esetén	6750 forint	9375 forint	9375 forint	4875 forint

6. ábra: A határvédelemmel megbízott magyar seregek lovas bandériumainak fizetésének becsült végösszege. (Saját szerkesztés.)

Ez az egy évi királyi bevétel 9–10%-nak felelt meg.¹⁷⁷ Nem megfélekezve arról, hogy ekkoriban párhuzamosan a törökök ellen is hadat viselt a Magyar Királyság, illetve a végvárak helyőrségét is fizetni kellett, nem nehéz elképzelni, mekkora összeget emésztett fel a katonák fizetése.

Mivel Zsigmondnak nem állt rendelkezésére elég pénz a királyi udvar, a hivatalnoki réteg, illetve a hadsereg finanszírozására egyszerre, ezért ezen utóbbit próbálta más módszerekkel kifizetni. A bárók és gazdagabb nemesek egy részét igyekezett birtokadományokkal kifizetni,¹⁷⁸ gyakrabban azonban királyi birtokokat adott zálogba, s annak bevételeiből fizette ki a hadsereg jelentősebb részét.

Zsigmond többletbevételei			
1422. júl. 4.- dec. 31.	1423. jan. 1.- dec. 31.	1425. jan. 1.- dec. 31.	1426. jan. 1.- dec. 31.
16 000 aranyforint	11 125 aranyforint	20 376 aranyforint	35 245 aranyforint

7. ábra: Zsigmond többletbevételei a betörések időszakában. (Saját szerkesztés.)

1422-ben csak július 4-e után 16 000 forintért adott zálogba birtokokat.¹⁷⁹ 1422. július 4-én Ropuli Jánostól 4000 aranyat,¹⁸⁰ július 9-én Swlewycz.i Kapler Pétertől 9000 aranyat,¹⁸¹ december 2-án pedig a korábban már emlegetett három morva várat adta zálogba Stiborici

¹⁷⁷ Tóth 2018. 132-133.; Függően attól, hogy évi 300 000, vagy 320 000 forint bevétellel számolunk.; Lásd 7. ábra.

¹⁷⁸ Például Ungi Albert vránai perjelnek 1427. május 19-én adományozta a Csanád vármegyei Nagylak birtokot. DL 85719; ZsO XIV. reg. 531.; Hasonlóan fizette ki Blagai Lászlót Závod birtokkal 1427. július 7-én (DL 66570; ZsO XIV. reg. 756.), vagy Perényi Imre fiait, Istvánt és Jánost a telekesi királyi birtokkal 1426. augusztus 24-én (DL 11842/1-2.; ZsO XIV. reg. 1006.).

¹⁷⁹ Kálnoki-Gyöngyössi 2015. 125.; A királyi birtokok zálogolásánál minden esetben aranyforintot kért a király, ugyanis a Zsigmond-korban az ezüst garasok értéke folyamatosan változott, így nagyobb összegek esetén nem érte meg használni.

¹⁸⁰ DL 11232; ZsO IX. reg. 760.; Garygnycha oppidumot adta zálogba az összegért cserébe.

¹⁸¹ ZsO IX. reg. 777.; Az összegért cserébe Kwche várát és minden hozzá tartozó haszonvételt Kapler Péternek adott.

Stibor nyitrai ispánnak 3000 aranyért, valamint a 135 lándzsa zsoldját 1000 aranyban állapította meg, ameddig tart a hadjárat, addig a havi 1000 aranyat ezen várak zálogösszegére terhelheti.¹⁸²

Az 1423. évben ennél valamivel kevesebbet, mindösszesen 11 525 aranyforint többletbevétele volt Zsigmondnak.¹⁸³ A február 12-én a Sopronra kivetett boradóból vett át 750 aranyforintot,¹⁸⁴ valamint június 2-án Pelsőci Magnus János korábbi tárnokmestertől vett át 10 375 forintot, amiért cserébe a Gömör megyei Gewmer opidumot, Berzethe, Kewres és Rwdna falvait/birtokait, meg az ezekhez tartozó Parysthelek predium-ot kapta zálogba.¹⁸⁵

1425. augusztus 11-én Perényi István későbbi asztalnokmester és János későbbi tárnokmesternek adta zálogba Telekes királyi birtokokat 400 forint,¹⁸⁶ szeptember 5-én a kevésbé beazonosítható „nobilis domina relictā, ac Michael, Stephanus et Petrus filii, necnon Gregorius filius Dywan/ Gywan de Dronychā de Wzkwplia” családtól vett át 5622 forintot Palyczna városért és a hozzá tartozó falvakért.¹⁸⁷ Továbbá szeptember 7-én Insulai Konrád lőcsei polgárnak adta zálogba a körmöcbányai malmot 2334 forintért cserébe,¹⁸⁸ december 4-én a sziléziai hatvárosnak (Bautzen, Görlitz, Zittau, Lauban [ma: Lubań, Lengyelország], Löbau és Kamenz) adja zálogba Schweidnitzot (ma: Świdnica, Lengyelország), Jauert (ma: Jawor, Lengyelország), valamint Czotenberg várát 12 020 forintért cserébe.¹⁸⁹ Ez összesen 20 376 aranyforint többletbevételt jelentett.¹⁹⁰

1426. február 5-én a néhai Kapler Péter özvegyétől további 4500 forint kölcsönt vett fel zálog fejében,¹⁹¹ majd március 10-én további 600 forintért zálogba adja Perényi Istvánnak és Jánosnak Telekes királyi birtok mindkét részét.¹⁹² Június 5-én zálogba adta Szentgyörgyi Vince Bálint kamaraispánnak Tátika várát 6345 forintért.¹⁹³ Augusztus 28-án Losonci Dénesnek ismeretlen összegért Petele birtokot,¹⁹⁴ Rozgonyi János kincstartónak 1500 forintért Tura

¹⁸² DL 64752; ZsO IX. reg. 1217.

¹⁸³ Lásd 7. ábra.

¹⁸⁴ DF 202246; ZsO X. reg. 18.

¹⁸⁵ DL 11366; ZsO X. reg. 707.

¹⁸⁶ DL 11694; ZsO XII. reg. 921.; Később ezt fogja örök adományul nekik adni. Ez gyakori volt Zsigmond birtokpolitikáját tekintve. A nemességtől pénzt szerzett, majd miután a hadjáratokra is elkísérték őket bandériumaikkal, kifizette őket azzal a birtokkal, amit zálogba adott nekik, a zálogösszegeből meg kifizetett másokat.

¹⁸⁷ DL 103615; ZsO XII. reg. 995.

¹⁸⁸ DL 11703; ZsO XII. reg. 1005.

¹⁸⁹ DF 289221; ZsO XII. reg. 1279.; Zsigmond korábban is adott már zálogba cseh birtokokat a háború finanszírozásához. Elbel et al. 2019. 254-256.

¹⁹⁰ Lásd 7. ábra.

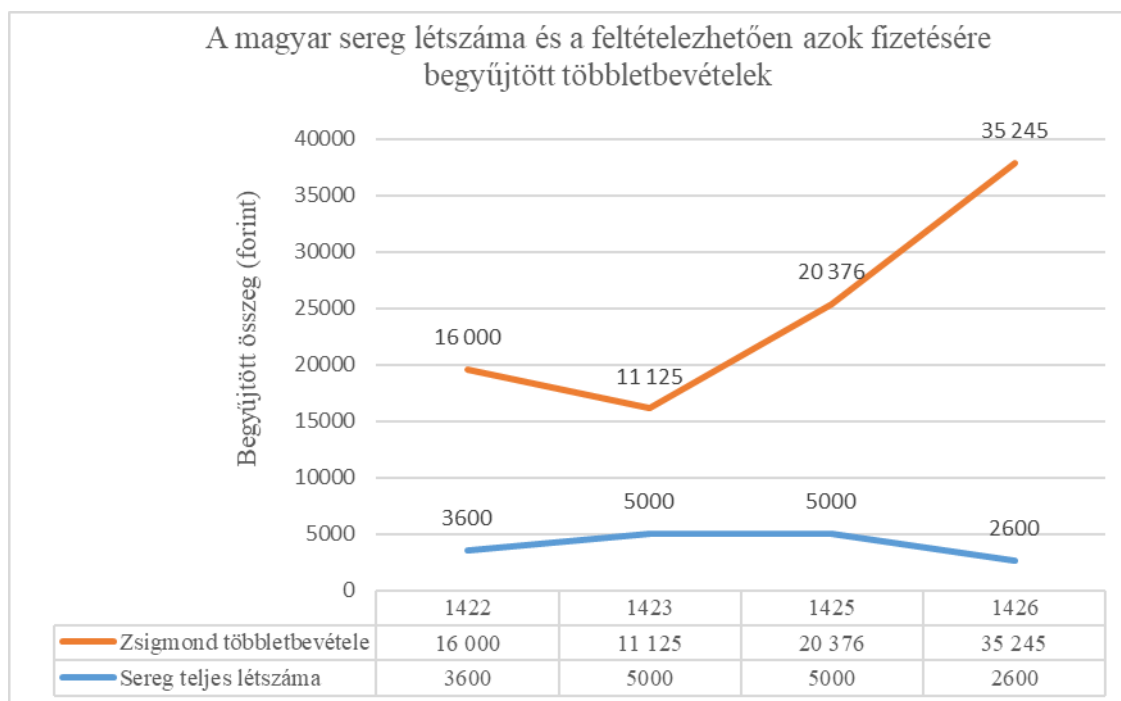
¹⁹¹ DL 11755; ZsO XIII. reg. 105.; Köpcsény várát és uradalmát adta a zálogösszegért cserébe.

¹⁹² DL 11766; ZsO XIII. reg. 284.

¹⁹³ DF 200420; ZsO XIII. reg. 665.

¹⁹⁴ DL 28370; ZsO XIII. reg. 1040.; A Perényieknek zálogba adott telekesi királyi birtokokért felvett összegek átlagát vettem alapul az összeg becslésére, Mivel a két birtok közel azonos méretű, illetve a birtokon található települések száma és mérete is hasonló, ezért az 500 forintra becsült zálogösszeget nem tartom sem túlzásnak, sem kevésnek, a továbbiakban ezt építettem be a számításaimba, lásd 7. ábra.

birtokot és a hozzá tartozó falvakat adta zálogba.¹⁹⁵ A továbbiakban október 10-én Alcsebi László későbbi zempléni ispánnak 1200 forintért a Pest megyei Verezegyházát és Szadát,¹⁹⁶ október 16-án Pálóci György esztergomi érseknek és Pálóci Mátyás országbírónak 10 600 aranyért Sempte várát és Szered uradalmát,¹⁹⁷ ugyanazon napon Rozgonyi István és György pozsonyi ispánoknak, illetve Rozgonyi Simon dömösi prépostnak Cseklész várát és uradalmát, valamint Szenc oppidumot adta zálogba.¹⁹⁸ Zsigmond még október 28-án felvett 3000 forintot Rozgonyi István temesi ispántól a korábban már zálogba adott tatai vár és uradalom terhére,¹⁹⁹ így az év során körülbelül 35 000 aranyforint többletbevételre tett szert a király.²⁰⁰

8. ábra: A magyar sereg létszámának változása, illetve feltételezhetően a sereg fizetésére begyűjtött királyi többletbevételek. (Saját szerkesztés.)

Ahogy azt a 8. ábrán is látjuk, a királyi többletbevételek monoton növekvő tendenciát mutatnak, még akkor is, amikor a sereg becsült létszáma csökkent.²⁰¹ Erre két magyarázat lehetséges: egyrészt a korábbi fizetséget csak később fizette ki a király, mivel a háború közben erre nem volt megfelelő a hely és az idő; másrészt – ahogy fentebb olvashatták – az összeget

¹⁹⁵ DL 11846; ZsO XIII. reg. 1041.

¹⁹⁶ DL 11859; ZsO XIII. reg. 1201.

¹⁹⁷ DL 86789; ZsO XIII. reg. 1224.

¹⁹⁸ DL 11860; ZsO XIII. reg. 1225.; Ismeretlen összegről van szó itt is, tekintve, hogy a Pozsonyt védő várak egyikéről van szó, legalább annyit ér, mint Tátika vára, így Szenccelel együtt 7000 forintra becsültem a zálogösszeget.

¹⁹⁹ DL 87995; ZsO XIII. reg. 1261.

²⁰⁰ Lásd 7. ábra.

²⁰¹ Minden esetben a lehető legmagasabb értéket adtam meg a táblázatban, vagyis 4 fő/lándzsával számolva a lovasságot, illetve a lovasság gyalogság számarányát 1:1 aránnyal becsültem meg.

Zsigmond folyamatosan szerezte be, emiatt némiképp késve kapták meg a zsoldjaikat a katonák. Természetesen a diagramon látható összeg nem kizárólag a husziták elleni hadjáratra lett fordítva, erről pontos adataink nincsenek. Az egyre magasabb bevételi összeget az 1425-ös és 1426-os hadjárat is indokolja. Ennek ellenére az ábrán látható értékek elég egyértelműen mutatják, hogy Zsigmond igyekezett minél több pénzt szerezni a határvédelem megszilárdítására, az összeg egy része biztosan az északnyugati határokat őrző magyar seregek előzetes vagy utólagos finanszírozására lett elkölthetve. Meg lehetne próbálni az összegeket részösszegekre bontani, a zálogösszegek felvételekor Zsigmond tartózkodási helyének és a zálogba adott birtokok földrajzi elhelyezkedésének differenciálása alapján, ez azonban már eltérne a témától, így ezt jelen dolgozatomban már nem fogom kifejteni.

9.2. Az utánpótlás kérdése

Bár a hadsereg kiállításához a legfontosabb dolog a pénz volt – és mind a mai napig az –, a fenntartásához sokkal nagyobb szükség volt a katonák és a lovak ellátására. Ehhez a korábbi modellszámítást fogom folytatni az élelmiszerek és az ivóvíz példájára levetítve.

Először is vegyük számba, hogy milyen típusú élelmiszereket és milyen mennyiségben kellett a hadsereg után küldenie Zsigmondnak? Vegyük példának az 1425-ben kiállított sereg becsült maximális létszámát, vagyis 5000 főt.²⁰² Ez 5000 embert, illetve – ha mindössze lovasonként két lóval számolok – 5000 lovat jelent. Tóth Dominik és Bárány Attila – sok esetben mindazonáltal hipotetikus – számításait követve, egy embernek naponta legalább 1 kg kenyérre és 0,5 kg húsrá,²⁰³ a lovaknak pedig naponta 6 kg szemestakarmányra és 6,5 kg szénára volt szüksége, optimális esetben.²⁰⁴ Vagyis esetünkben az emberek számára naponta 5 tonna kenyérre és 2,5 tonna húsrá, a lovaknak 62,5 tonna szemes- és szálatakarmányra volt szüksége. Ha a korabeli nagyobb szekerek teherbírását 1 tonnában állapítjuk meg,²⁰⁵ akkor 70 szekér szállította a sereg egy napi élelmét.

Ehhez még hozzávehetjük, hogy az emberek napi borfogyasztása 2-3 literre becsülhető,²⁰⁶ a lovak vízszükséglete pedig körülbelül 40 litert tehetett ki.²⁰⁷ Az emberek boradagja – a köztes 2,5 liter/fővel becsülve – így 125 hl-re tehető, a lovak számára szükséges

²⁰² Továbbra is 1:1 arányban számolom a lovasságot és a gyalogságot. Lásd 8.1. fejezet.

²⁰³ Tóth 2016. 156.

²⁰⁴ Bárány 2013. 78-79.

²⁰⁵ Bárány 2013. 80-81.

²⁰⁶ Tóth 2016. 150.; Bárány 2013. 88-89.

²⁰⁷ Bárány 2013. 78-79.

vízmennyiség pedig 2000 hl lehetett. Abban az esetben, ha mozgó hadseregről volt szó, az ellenséges területen a kérdéses minőségű vizet nem lehetett itatásra használni, ezért ezeket mind szállítani kellett a hadsereg után.²⁰⁸ Amennyiben budai akóval számolva²⁰⁹ ötakós hordókban szállították a bort és a vizet is, ezekből 4-4 fért fel egy szekérre.²¹⁰ Ez azt jelenti, hogy egy szekér 10 hl folyadékot szállíthatott, vagyis 13 szekérre volt szükség a bor, 200 szekérre az ivóvíz szállításához. Még akkor is, ha a szekereket húzó lovak, illetve az azokon irányító kocsis szükségleteit nem is számoljuk, a napi élelmiszer- és folyadékszükséglet biztosítására 283 szekérre volt szükség. Nem nehéz elképzelni, mit jelentene ez akár csak egy hónappal számolva.

Ez természetesen kiszámolható a különböző évek különböző létszámú magyar seregeire, el lehet végezni a számításokat 2-3 váltáslóval, bele lehet venni a szekereket húzó lovak és a kocsisok napi szükségleteit, de úgy vélem, nem szükséges több különböző esetet megvizsgálni ahhoz, hogy kijelenthessük: a korabeli terepviszonyokat és szállítási módszereket figyelembe véve kiemelkedő logisztikai háttér kellett ahhoz, hogy egy hadsereg ellátását hosszú távon biztosítsák. Emellett szintén nagyon sok pénzre volt szükség ezt finanszírozni, ami szintén a király feladata volt, ezzel is tovább árnyalva a háború gazdasági kiadásait.

10. Összegzés

Az egyértelműen megállapítható, hogy a Magyar Királyság pénzügyi és külpolitikai körülményei alapján Zsigmond mindent megtett, hogy a huszita betöréseket minél sikerebben kivédje a magyar határvédelmi mechanizmus. Ez persze nem volt tökéletes, hiszen egy teljesen új harcmóddal szemben kellett helytállnia a magyar seregeknek. Véleményem szerint – a magyar seregek létszámaitól függetlenül – kijelenthető: túl nagy terület és határszakasz kellett ellenőrzése alatt tartania ahhoz, hogy hermetikusan lezárja a Magyar Királyság belső területeit a támadóktól.

A bevezetésben megfogalmazott hipotéziseimre a következő válaszokat tudom adni:

- Alapvetően nehéz megmondani, hogy fel tudta-e venni a harcot a magyar sereg a huszitákéval. A morva területeken egyértelműen nem, ennek eredménye, hogy 1423-tól kezdve gyakorlatilag folyamatosan szorulnak ki a keresztény – és ezen

²⁰⁸ Természetesen statikusabb feladatokat ellátó egységeknél – helyőrségek, átmenetileg valamely város közelében állomásozó sereg – ezt meg lehet könnyíteni a helyi kutak használatával.

²⁰⁹ Bogdán 1991. 31.; Egy budai nagy akó a 17. század elején kb. 53 liter volt.

²¹⁰ Szintén megtartva az 1 tonnás terhelési mennyiséget.

belül a magyar – seregek Morvaországból. De a Magyar Királyság területén nem ismert egyetlen olyan összecsapás sem, amit érdemes lenne csatának nevezni. Ebből adódóan a husziták – feltehetően a helyismeret hiányában és a magyar könnyűlovas íjászoktól tartva – valószínűleg nem akartak csatát vállalni.

- A magyar és huszita seregek létszámát is csak becsülni tudjuk, köszönhetően a kevés rendelkezésre álló forrásnak. Az valószínű, hogy a magyar sereg minden esetben jelentősen nagyobb volt a huszita támadókkal szemben, azonban míg az előbbieket feltételezhetően több részre lettek osztva, hogy minél inkább lefedjék a területet, addig az utóbbiak együtt mozogtak, így jelentős – pláne többszörös – állandó létszámi fölényről nem beszélhetünk. Ennek ellenére a betörések egy része nem érte el a célját, áttörő sikert – vagyis területszerzést a Magyar Királyságból – pedig egyik sem ért el, annak ellenére, hogy voltak erre mutató kísérletek.
- A harmadik hipotézisem meg kell cáfolnom: a husziták elsődleges céljai között az élelemszerzés és a figyelemelterelés szerepelhetett, ezzel ellentétben a területszerzés másodlagos, a feltérképezés pedig közel sem tudatos célként értelmezhető. A várak és városok elfoglalásának kísérletei spontán helyzetfelismerésből következhetnek, míg a helyismeretről szerzett tapasztalatok csak a későbbi hadjáratokban kamatozódtak.

Összességében megállapítható, hogy a magyar sereg elsődleges feladata, miszerint megvédje a magyar határokat, elég jól, kevés hibával működött. A Magyar Királyság területének védelme érdekében jelentős morva területekről kellett lemondania Zsigmondnak, ami hosszú távon végzetes katonai döntésnek bizonyult – értve ezalatt az 1428 utáni eseményeket –, ez azonban elsősorban nem a magyar seregek számlájára írható.

A kutatásomat a magyar seregek morvaországi szerepével tervezem folytatni, illetve az 1420–1428 közötti cseh-magyar kapcsolatokon belül az egyes személyek – hadvezérek, papok, követek – hátterének és életútjának vizsgálatát igyekszem megvizsgálni.

11. Bibliográfia: Források

- DF = MNL OL DF (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény)
- DL = MNL OL DL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár)
- DRH 1976. = Decreta Regni Hungariae 1301–1457. Szerk.: Döry Ferenc – Bónis György – Bácskai Vera. Budapest, p. 397-430.
- Fejér X/6. 1844. = Fejér Georgius (szerk.): Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomi X. Vol. 6. Buda, 1844.
- FRA II. 1865. = Fontes rerum Austriacarum. Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen. Teil 2. Herausgegeben von Dr. K. Höfler. Kaiserlich–Königlichen Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1865.
- FRB V. 1893. = Fontes rerum Bohemicarum V. Prameny dějin Českých. Vyd.: Emler, Josef – Gebauer, Jan. Prága, 1893.
- ICB 1854. = Illustrierte Chronik von Böhmen. Ein geschichtliches Nationalwerk. Band 2. Buchdruckerei von Anton Renn, Prága. 1854.
- RI XI/3. 2016. = Regesta Imperii XI. Regesten Kaiser Sigismund (1410–1437) nach Archiven und Bibliotheken geordnet herausgegeben von Karel Hruza. Band 3. Die Urkunden aus den Archiven und Bibliotheken Südböhmens nach Wilhelm Altmann. Petr Elbel – Přemysl Bar – Stanislav Bárta – Lukáš Reitingner (Hsg.) Böhlau Verlag, Wien–Köln–Weimar, 2016.
- UB I. 1873. = Urkundliche Beiträge des Hussitenkrieges, Band 1. (1419-1428). Gesammelt und herausgegeben von František Palacký. Friedrich Tempsky Buchdruckerei, Prága, 1873.
- Windecke = Eberhard Windecke emlékirata Zsigmond királyról és koráról. Fordította: Skorka Renáta. História, MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2008.
- ZsO IX-XIV. = Zsigmondkori oklevéltár IX-XIV. Szerk.: Mályusz Elemér – Borsa Iván – C. Tóth Norbert. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 37-59. Budapest, 2001-2020.

12. Szakirodalom

- B. Szabó 2008. = B. Szabó János: Mátyás király seregének gyalogsági pajzsai, a pavézék. In: Hunyadi Mátyás, a király: hagyomány és megújulás a királyi udvarban, 1458–1490. A 2008. március 19- június 30. kiállítás katalógusa. Szerk.: Farbak, P.; Spekner, E.; Szende, K.; Végh, A. Budapesti Történeti Múzeum (BTM), Budapest. 2008. p. 298-299.
- B. Szabó 2014. = B. Szabó János: A huszita hadviselés hatása és adaptációja Kelet-Közép-Európában. In: „Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris”. Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából. Printart-Press Kft., Debrecen, 2014. p. 432-441.
- Bánlaky 1935. = Bánlaky (Breit) József: A magyar nemzet hadtörténelme. IX. kötet. 1935. (link: <https://mek.oszk.hu/09400/09477/html/tartalomjegyzek.html>, megtekintve: 2020. 04. 22.)
- Bárány 2013. = Bárány Attila: Hadtáp és logisztika Angliában a Százéves Háború korában. In: „A hadtáp volt maga a fegyver”. Tanulmányok a középkori hadszervezet és katonai logisztika kérdéseiről. Szerk. Pósn László – Veszprémy László. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. 59-115.
- Bárány et. al. 2017. = Bárány Attila-B. Szabó János-Veszprémy László: A késő középkor hadtörténete (1387-1490). In: Magyarország hadtörténete I.: A kezdetektől 1526-ig. Főszerk.: Hermann Róbert. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017. p. 223-288.
- Berkes 2017. = Berkes Tamás: A huszita mozgalom František Palacký értelmezésében. In: Husz János és a huszitizmus hatása a magyarországi művelődésben. Szerk.: Kovács Eszter – Mészáros Andor. Szent Adalbert Közép- és Kelet-Európa Kutatásokért Alapítvány ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék, Vallástudományi Központ Országos Széchényi Könyvtár Esztergom – Budapest, 2017. p. 9-20.
- Bogdán 1991. = Bogdán István: Magyarországi űr-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1991.
- C. Tóth 2008. = C. Tóth Norbert: Az 1395-ös lengyel betörés. (A lengyel–magyar kapcsolatok egy epizódja). In: „Honoris causa.” Tanulmányok Engel Pál emlékére. Szerk. Neumann Tibor–Rácz György. Piliscsaba–Bp., 2008. p. 447–485.

- C. Tóth 2009. = C. Tóth Norbert: Magyarország története VI. – Luxemburgi Zsigmond uralkodása 1387-1437. Kossuth Kiadó, Budapest, 2009.
- C. Tóth 2014. = C. Tóth Norbert: Zsigmond magyar és II. Ulászló lengyel király személyes találkozói a lublói béke után (1412-1424). Történelmi Szemle 56. évfolyam 3. szám. Budapest, 2014. p. 339-356.
- Čornej 2019. = Čornej, Petr: Jan Žižka: Život a doba husitského válečníka. Nakladatelství Paseka, Prága, 2019.
- Čornej 2021. = Čornej, Petr: Husitská revoluce: stručná historie. Nakladatelství Paseka, Prága, 2021.
- Elbel et. al. 2019. = Elbel, Petr—Jan, Libor—Jurok, Jiří: Z počátků husitské revoluce. Matice Moravská, Brno, 2019.
- Engel MKA = Engel Pál: Magyar középkori adattár. Arcanum Digitéka, 2001.
- Engel–C. Tóth 2005. = †Engel Pál – C. Tóth Norbert: Itineraria regum et reginarum Hungariae (1382-1438). MTA Támogatott Kutatóhelyek Irodája, Budapest, 2005.
- Fudge 2002. = Fudge, Thomas A.: The Crusade against Heretics in Bohemia, 1418—1437: Sources and Documents for the Hussite Crusades. Aldershot, 2002.
- Fudge 2020. = Fudge, Thomas A.: Origins of the Hussite Uprising: The chronicle of Laurence of Březová (1414-1421). Routledge Taylor_&_Francis Group, London–New York, 2020.
- Horváth 2018. = Horváth Illés: Brezovai Lőrinc Zsigmond-ellenes satírái. In: Középkortörténeti tanulmányok 10. Szerk.: Szanka Brigitta – Szolnoki Zoltán – Nagy Zsolt Dezső. Szegedi Középkorász Műhely. Szeged. 2018. p. 251-262.
- Kálnoki–Gyöngyössy 2015. = Kálnoki–Gyöngyössy Márton: Pénzverés és pénzforgalom Magyarországon (1387–1608). Akadémiai doktori értekezés, Budapest, 2015.
- Libočan 1718. = Libočan, Václav Hájek: Böhmische Chronik: Vom Ursprung der Böhmen. Thomas Fritschen Nyomdája, Leipzig. 1718.
- Mályusz 1984. = Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon. Gondolat, Budapest, 1984.
- Novák 2014. = Novák Ádám: A sasember fiai. Egy főúri család és famíliája Luxemburgi Zsigmond kíséretében. In: „Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris”. Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából. Printart- Press Kft., Debrecen, 2014. p. 385-400.

- Palacký 1984. = Palacký, František: A huszitizmus története. Fordította: Benedek Gábor – Farkas Géza – Holka László. Európa Kiadó, Budapest, 1984.
- Pekař 1930. = Pekař, Josef: Žižka a jeho doba IV. (Žižka vůdce revoluce). Praha, 1930.
- Pósan 2019. = Pósan László: Magyarország és a Német Lovagrend a középkorban. Kapitális Kft., Debrecen, 2019.
- Tóth 1917. = Tóth Zoltán: A huszita eredetű szekérvár. In: Hadtörténeti Közlemények, Budapest. 17. évf./1. sz. 1916. p. 265–311.
- Tóth 2016. = Tóth Dominik: Létszám, ellátmány, utánpótlás. Szempontok a középkori magyar haderő vizsgálatához. In: Magister Historiae II. Válogatott tanulmányok a 2014-ben és 2015-ben megrendezett középkorral foglalkozó, mesterszakos hallgatói konferenciák előadásaiból. Szerk.: Farkas Csaba-Lados Tamás-Ribi András-Uhrin Dorottya. ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2016. p. 142-157.
- Tóth 2018. = Tóth Dominik: Mennyibe kerülhetett egy zsoldos fenntartása a középkor végi Magyarországon? In: Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság Szakmai-Tudományos Folyóirata. Székesfehérvár, 2018, p. 132-142.
- Tóth 2021. = Tóth Dominik: A huszita típusú hadiszekér alkalmazásának összehasonlítása a 20. század első harmadának mobilizálásra vonatkozó elgondolásaival. In: Hadtörténeti Közlemények. 134. évf. 1. sz. 2021. p. 220-242.
- Tóth-Szabó 1917. = Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Hornyánszky Könyvnyomda. Budapest, 1917.
- Turnbull 2004. = Turnbull, Stephen: The Hussite Wars 1419-1436. Osprey Publishing Ltd, Oxford, 2004.
- Varga 2021. = Az 1419-es török hadjárat társadalmi vonatkozásai. In: Staféta 6. Szerk.: Debrenti Edith – Szilágyi Ferenc. Staféta Kiadó, Oradea. 2021. p. 359-375.
- Varga 2022. = Varga Imre Solt: Luxemburgi Zsigmond 1420. évi huszita hadjárata. DEA, Debrecen, 2022.
- Veszprémy 2014. = Veszprémy László: Zsigmond és a husziták küzdelmének első éve. A hadvezér és diplomata konfliktusa. In: „Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris”. Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából. Printart- Press Kft., Debrecen, 2014. p. 442-454.